

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas No.:1963/336

Karar No.:1967/29

Karar tarihi:26-27.9.1967

Resmi Gazete tarih/sayı:19.10.1968/13031

Davacı : Türkiye işçi Partisi

Dâvanın konusu: 15.7.1963 günlü ve 274 sayılı Sendikalar Kanununun, 1. ve 2. maddelerinin 1 sayılı bentlerinin Anayasa'nın 46. maddesinin birinci, 11. maddesinin ikinci fıkralarına, 4 maddesinin 1 sayılı bendinin (b) fıkrasının, Anayasa'nın 46. maddesinin birinci ve ikinci fıkralarına, 8 maddesinin, 1 ve 2 sayılı bentlerindeki itiraz üzerine İş Mahkemesince verilen kararların kesinliğine ilişkin hükümlerinin, Anayasa'nın 31. maddesine, 10. maddesinin ikinci fıkrasının Anayasa'nın 4., 6. ve 7. maddelerine, 14 maddesinin 1 sayılı bendinin (h) fıkrası hükmü ile aynı maddenin 4 sayılı bendindeki lokavta ilişkin hükmün, Anayasa'nın başlangıç kısmına ve 2., 36/3, 41, 42/1, 2 ve 47. maddelerine, 23 maddesinin 4 sayılı bendinin son cümlesindeki kanun yollarına başvurmayı önleyen hükmün, Anayasa'nın 31. maddesine, 27. maddesinin son fıkrasındaki yargı mercileri dışında kalan makamlara verilen yetkiye ilişkin hükmün, Anayasanın 12. ve 15. maddelerine, 29. maddesinin tümünün Anayasa'nın 11., 46/1. ve 47. maddelerine, 30. maddesinin 5 sayılı bendinin, Anayasa'nın 30., 31. maddelerine, 31. maddesinin 8 sayılı bendinin, Anayasa'nın 11., 46/1. ve 47. maddelerine, yine 31. maddesinin dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma dolanlı iflas" a dair konulan tahdit dışındaki bütün hükümlerin, Anayasa'nın 10., 11., 12. ve 46. maddelerine aykırı bulunmaları nedenleriyle iptallerine karar verilmesi isteminden ibarettir.

İlk inceleme:

Başkan Sünuhi Arsan ile Üye Osman Yeten, Rifat Göksu, İsmail Hakkı Ülkmen, Lütfi Akadlı, Şemsettin Akçoğlu, İbrahim Senil, İhsan Keçecioğlu, Salim Başol, Celâlettin Kuralmen, Hakkı Ketenoğlu, Fazıl Uluocak, Ahmet Arar, Muhittin Gürün ve Ekrem Tüzemen'in katıldıkları 25.10.1963 günlü toplantıda, Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 15. maddesi gereğince yapılan ilk incelemede, davanın parti genel yönetim kurulunca verilen yetkiye dayanılarak merkez yönetim kurulu tarafından itihaz ve genel yönetim kurulunca tasvip olunan kararlar dairesinde açıldığı tetkik edilen evrak münderecatından anlaşıldığından başvurmanın 44 sayılı kanunun 25. maddesinin 1 sayılı bendine uygun bulunduğu üyelerden Şemsettin Akçoğlu'nun (Dâvanın açılmasına partinin en yüksek organı olan büyük kongrece yetki verilmesi gerektiği) yollu karşı oyu ile ve oyçokluğu ile karar verildikten sonra;

1- Davacı partinin; dâvanın açıldığı 18.10.1963 gününde yasama meclislerinde temsilcisi olduğuna dair belgenin bir ay içinde gönderilmesi;

2- Dilekçede iptali istenen kanunun 29. maddesiyle 31. maddesinin 8 numaralı bendinin, Anayasa'nın hangi maddesine aykırı bulunduğu gösterilmediğinden bu cihetin aynı sürede açıklanması, hususlarında 44 sayılı Kanunun 26. maddesinin ikinci ve dördüncü fıkraları uyarınca davacı partiye tebligat yapılmasına oybirliği ile karar verilmiştir.

Türkiye İşçi Partisinin yukarıdaki kararın gereklerini süresi içinde yerine getirmiş olduğu ve dosyada eksiklik bulunmadığı görüldüğünden esasın incelenmesine 4.12.1963 gününde oybirliği ile karar verilmiştir.

Esasın incelenmesi:

Hazırlanan rapor, dâva dilekçesi, 274 sayılı Sendikalar Kanunu ile Anayasa'nın konu ile ilgili hükümleri, gerekçeleri, komisyon raporları ve meclis görüşme tutanakları okunduktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

İstemin özeti:

1- Anayasa'nın 46. maddesi, sendika kurmak ve sendikaya üye olmak hakkını bu. tün çalışanlara tanımıştır. Sendikalar Kanununun 1. maddesinin 1 sayılı bendi ise, sendika kurma hakkını "bu kanuna göre işçi sayılanlar" demek suretiyle sınırlanmış bulunmaktadır. Çalışanlar, deyimini ile işçi deyimini arasında geniş bir fark vardır. Anayasamız,

46. maddesinde "çalışanlar" dan söz ederken, toplu sözleşme ve grev hakkını kapsayan

47. maddesinde "işçiler" deyimine yer vermiştir. Demek ki toplu sözleşme yapabilecek olanlar, işçiler yani tabi işlerde çalışanlar olduğu halde, sendika kurabilecek olanlar, çalışılan işte tâbiyet farkı yapılmaksızın mutlak olarak "çalışanlar" dır.

Ayrıca bu kanuna göre işçi sayılan kimseler de, kanunun 2. maddesinin 1 sayılı bendinde tahdit edilmiştir. Halbuki sayılan bu çalışanların dışında, gerek ferden ve gerekse tabi olarak çalışan büyük bir kitle bulunmaktadır.

2. maddenin 1 sayılı bendi nakliye mukavelesine müsteniden bedenî hizmeti galip olarak çalışanları zikretmekle hizmet akdine, bütün istihdam edilmeyi hedef tutan akitleri içine alacak bir mana vermediğini göstermiştir. Türk hukukundaki pratik ve nazari işlenişi itibariyle, sadece müstahdemleri kapsayan hizmet akdi, en geniş bir şekilde tefsir edilse dahi, Anayasa'nın 46. maddesinde yer alan (çalışanlar) mefhumunu kapsayamaz.

Partimizin görüşüne göre; Anayasa, ister tâbi işte, ister ferden çalışsın bütün çalışanlara sendika kurmak hakkını mutlak olarak tanımıştır. Bu hakkı sınırlayan Sendikalar Kanununun 1. maddesinin 1 sayılı bendi ile işçiyi dar bir çerçeve içinde tarif eden 2. maddesinin 1 sayılı bendi, Anayasa'nın 46. maddesinin birinci fıkrasına ve temel hak ve hürriyetlerin özüne dokunulamayacağı hakkındaki 11. maddenin ikinci fıkrasındaki teme! ilkeye aykırı bulunmakta olduğundan Sendikalar Kanununun anılan hükümlerinin iptali lâzımdır.

II- Sendikalar Kanununun 4. maddesinin 1 sayılı bendinin (b) fıkrası, 22. maddenin 2 sayılı bendine gönderme yapmaktadır. Bu bentte kamu hizmeti gören ve görmeyen iki çeşit müessese yer almıştır. 4. maddedeki müesseselerin bir kısmında çalışanlar, bu müesseselerin kamu hizmeti görmemesi bakımından kamu hizmeti görevlisi değildirler Kamu hizmeti görmeyen çalışanların, sendika kurma hakları, Anayasa'nın 46. maddesinin birinci fıkrasında kesin olarak kabul edilmiştir. İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin, bu alandaki haklarının da kanunla düzenleneceği, aynı maddenin ikinci fıkrasında belirtilmiştir. Devletin veya diğer kamu müesseselerinin iştirak ettiği özel hukuk kuruluşları mensuplarının sendika kurmak hakları, sıfatlarına göre İşçi veya işveren safında, kesin olarak vardır. Böylece 4. maddenin (b) fıkrası, kamu hizmetlisi sayılmayacak kişilerle, kamu hizmetlisi sayılacak kimi kişilerin sendika kurmak haklarını kaldırması bakımından, Anayasa'nın 46. maddesinin birinci ve ikinci fıkralarına aykırı bulunmaktadır.

III- Sendikalar Kanununun 8. maddesinin 1 ve 2 sayılı bentlerinde, iş mahkemesine yapılan itirazlarda mahkemenin vereceği kararın, kesin olduğu hükmü yer almıştır. Hukukumuzda, pek ehemmiyetsiz alacaklara taallük eden hususlar dışında bütün dâvalar için kanun yolları açık bulunmaktadır. Sendika üyesi olmak, şahsın hukukuna taallük eden bir meseledir. Bu itibarla diğer cemiyet üyeliklerinde ve şahsın hukukunu ilgilendiren diğer meselelerde olduğu gibi, sendika

üyeliği sebebiyle açılacak dâvalarda da kanun yollarının tıkanmaması gerekir. 8. maddenin 1 ve 2 sayılı bentlerinde yer alan ve kanun yollarına müracaatı önleyen hükümler, Anayasa'nın ruhuna ve "hak arama hürriyeti" ni koyan 31. maddesine aykırı bulunmaktadır.

IV- Sendikalar Kanununun 10. maddesinin ikinci fıkrasının, milletlerarası teşekküllere katılma kararlarını iptal etme yetkisini Bakanlar Kuruluna veren hükmü, Anayasa'ya aykırı bulunmaktadır.

Sendikalar, özel hukuk şahıslarıdır. Bakanlar Kuruluna tanınan yetkiyle bir nevi vesayet makamı ihdas edilmektedir. Sendika bir amme hükmî şahsiyeti olmadığından onun aldığı kararın iptal edilmesi, sendikaları vesayet altına sokmak demektir. Öte yandan milletlerarası teşekküllere katılma kararının iptaline ilişkin Bakanlar Kurulu kararı, her ne kadar ilk bakışta idarî bir karar gibi gözükmekte ise de gerçekte bir yargı kararı niteliğindedir. Çünkü özel bir hükmî şahsiyetin kararları aleyhine ancak mahkemeye müracaat etmek söz konusu olabilir.

İdare, eğer ilk fıkrada sözü geçen maddelere aykırı hareket eden bir milletlerarası teşekküle üye olma durumu varsa, bunun aleyhine yargı organlarına başvurabilir ve tedbir olarak katılmanın durdurulmasının dâva sonuna bırakılmasını isteyebilir.

İdareye böyle bir yetki tanıyan Sendikalar Kanununun 10. maddesinin ikinci fıkrası, Anayasa'nın 4., 6. ve 7. maddelerine aykırı bulunmaktadır.

V- Anayasa'nın 47. maddesi grevi, bir temel hak olarak kabul ettiği halde lokavta yer vermemiştir. Anayasa'nın yer vermediği lokavtı, bir hak olarak tanıyan Sendikalar Kanununun 14. maddesinin 1 sayılı bendinin (h) fıkrası ile 4 sayılı bendindeki lokavta ilişkin hüküm Anayasa'nın değişik hükümlerine aykırıdır. Şöyleki;

a) Anayasa'nın başlangıç kısmına göre demokratik hukuk devletinin bütün hukukî ve sosyal temelleri ile kurulması gereklidir. Ve yine Anayasanın 2. maddesine göre Türkiye Cumhuriyeti, sosyal bir hukuk devletidir. Bu iki hükümde görüldüğü gibi Türkiye Cumhuriyetinin temel karakterlerinden başlıcası, sosyal devlet olmasıdır. Sosyal devlette işe çalışanların, işten atılarak aç bırakılmağa mahkûm edilmeleri mümkün değildir. Sosyal devlet mefhumu ile lokavtın bağdaşmasına imkân yoktur.

b) Anayasa'nın 36. maddesinin üçüncü fıkrasına göre mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz. Sendikalar Kanunu ile tanınan lokavt hakkı, işverene, çalışanları toptan işten atmak yetkisini vermekte ve bu suretle mülkiyet hakkı sahibine, toplum yararı dışında tasarrufta bulunmak yetkisini Anayasa'ya aykırı olarak sağlamaktadır.

c) Anayasa'nın 41 maddesine göre iktisadî ve sosyal hayat, adalete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacına göre düzenlenir. Lokavt hakkı, bu düzenle bağdaşmaz, Anayasa'nın 41 maddesinin birinci fıkrasında yer alan amaçlara göre, düzenlemenin başlıca şartlarından biri, çalışanın işsiz bırakılmaması, dolayısıyla lokavta yer verilmemesidir.

ç) Anayasa'nın 42. maddesinin birinci ve ikinci fıkralarına göre çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir. Devlet, çalışanların insanca yaşaması ve çalışma hayatının kararlılık içinde gelişmesi için sosyal, İktisadî ve malî tedbirlerle çalışanları korur ve çalışmayı destekler. İşsizliği önleyici tedbirler alır. Halbuki lokavtın bir hak olarak kabulü ile ferdin çalışma hakkı zedelendiği gibi, çalışmaya ve işsizliğe ilişkin Anayasa hükümleri de İhlâl edilmiş olur.

d) Nihayet Anayasa'nın hiç bir hükmünde lokavt diye bir hak tanınmamıştır. Anayasa'nın 47. maddesi grevi bir hak olarak kabul ettiği halde, lokavttan bahsetmemesi lokavtı kabul etmediğini göstermektedir.

VI- Sendikalar Kanununun 23. maddesinin 4 sayılı bendinin son fıkrası, yapılan itiraz üzerine verilen kazaî kararın kesin olduğu hükmünü kapsamaktadır. Kazaî organlarda açılan dâvalarda kanun yollarının kapanması, III. bölümde arzedilen nedenlerden dolayı Anayasa'ya aykırı bulunmaktadır.

VII- Sendikalar Kanununun 27. maddesinin son fıkrası ile yargı mercileri dışındaki makamlara verilen yetki, Anayasa'ya aykırıdır. Sendikalar özel hukuk şahsiyetleridir. Bunlarda vazifeli olanların malî durumları şahsî gizlilikleridir. Bu hususta, yargı mercileri hariç, hiçbir makamın kontrol hakkı olmamak gerekir. Devlet kendi malî hukuka bakımından vatandaşları bazı bildirimlere bağlayabilir ve bunların kontrolleri için hükümler koyabilir. Fakat hiç bir sendika İdarecisinin şahsî servet durumu, kazaî makamlar dışında, münakaşa ve tetkik konusu yapılamaz.

Yargı mercileri dışında konulan mecburiyet, Anayasa'nın 12. maddesindeki eşitlik ilkesine, 15. maddesindeki özel hayatın gizliliği prensibine ve Anayasa'nın ruhuna aykırı bulunmaktadır.

VIII- Sendikalar Kanununun 29. maddesi tüm olarak Anayasa'ya aykırı bulunmaktadır. Sendikaların malî vesair durumlarının Çalışma Bakanlığına bildirmesi, bu durumlarının alenileşmesini intaç edecektir. İşçi Sendikalarına verilen grev yapma yetkisi, malî durumunun aleniyete dökülmesiyle zedelenmektedir.

Grev, sürpriz tarzında yapılabildiği takdirde ve grev yapacak teşekkülün malî durumu hakkında karşı teşekkülün yeterli bilgiye sahip olmaması halinde faydalı bir harekettir. Yoksa bir işçi teşekkülünün malî durumu işverence biliniyorsa, işçi sendikasının kudreti hakkındaki bütün gizliliklere peşinen, vakıf olunacak demektir. Bu durumda ise işçi teşekkülü, karşı tarafın şartlarına önceden mahkûm edilmiş olur.

Sendika faaliyetlerini, işçi haklarını savunma imkânlarını, kamu düzeni ve genel ahlâk dışında sınırlayan bu hükümler, Anayasa'nın 11., 46/1. ve 47. maddelerinin söz ve ruhuna aykırı bulunmaktadır.

IX- Sendikalar Kanununun 30. maddesinin 5 sayılı bendi, tevkif müessesesine benzetilerek, bir suçtan dolayı hakkında takibata geçilen sendikanın bu fiilinin sübutundan evvel dahi Cumhuriyet Savcısının talebi ile mahkemece faaliyetten men edilebileceği hükmünü koymaktadır. 5 sayılı bentte yer alan kaide, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 104 maddesinde sanığın tevkifine dair konulan kaide ile aynı mahiyette bulunmaktadır. Sendikanın kapatılması veya faaliyetten men edilmesi keyfiyeti, suç teşkil eden fiilin sübutu halinde olabilir. Suçluluk durumunun bir mahkeme kararı ile sübutundan evvel sübjektif taktirlerle sendikanın faaliyetten men'ine karar verilmesi, sendika hakkında mahkûmiyetten evvel infazın başlaması neticesini verecektir.

Tevkif müessesesinde suçun işlendiğine dair kuvvetli emarelerin bulunması, tevkif için kâfi addedilmemiş, başkaca şartların da tahakkuku aranmıştır.

5 sayılı bent hükmü ise, mücerret suç işlendiğine dair kuvvetli emarelerin mevcudiyetini kâfi görmekle muhakeme yapılmadan verilmesi meşkûk olan cezanın uygulanmasına cevaz vermektedir.

Sendika gibi bir şahıs topluluğunun, hükümden evvel faaliyetten men edilmesi, sendika kurma hak ve hürriyetini zedelediği gibi, bu durum, Anayasa'nın 30. maddesinin söz ve ruhuna aykırı bulunmaktadır. 5 sayılı bent hükmü, müdafaa hakkının kullanılmasından evvel hükmün infazı neticesini vermesi bakımından, Anayasa'nın 31. maddesine de aykırıdır.

Esas No.:1963/336
Karar No.:1967/29

X- Sendikalar Kanununun 31. maddesinin 8 sayılı bendi, aynı kanunun 29. maddesinin yaptırımını teşkil etmesi ve 29. madde ile olan bağı sebebiyle 29. maddenin Anayasa'ya aykırılığında ileriye sürülen gerekçelerden ötürü, Anayasa'nın 11., 46/1. ve 47. maddelerine aykırıdır.

XI- Sendikalar Kanununun 31. maddesinin 12 sayılı bendinin "ve alelîtlak zimmet, ihtilas, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanmak, dolanlı "iflâs" a dair koyduğu tahdit dışındaki bütün hükümleri Anayasa'ya aykırı bulun maktadır.

Anayasa'nın 46. maddesinde sendika kurma hürriyeti bütün çalışanlara tanınmıştır. Sendika kurmak hakkı, orada görev almak hakkını da kapsar. Anayasa'nın Milletvekili veya Senatör olmak için aramadığı şartlar sendikalarda, sendika yöneticiliği, haysiyet divanı üyeliği ve deneticilik vazifelerinde bulunacak sendika azalarında aranmaktadır, 12 sayılı bentte öngörülen kısıtlamalar, özellikle işçi sendikaları yöneticilerinin, işçinin dâvalarını savunurken giydiği bir mahkûmiyetten sonra bir daha sendika içinde herhangi bir vazife almasını önlemektedir. Bu kısıtlama o derece ağır tutulmuştur ki, suçun umumî af ile düşmesi halinde de bu yasak devam etmektedir. Keza tecil için dahi aynı hüküm konulmuştur.

12 sayılı bendin ikinci fıkrasında yer alan hükümler uyarınca sendika faaliyeti sebebiyle cezalandırılan sendika idarecisinin, ayrıca bu kanuna göre kurulan teşekküllerde belli bir süre görev alma hakkını kaybetmesinin hiç bir izahı yoktur.

Şahsî hayatında işlediği bir suçtan dolayı sendikanın hiç bir temsilî organında vazife alamaması, yalnız Türk Sendikalar Kanunu tarafından konulmuş bir memnuniyettir ki örneği hiç bir batı ülkesinde mevcut değildir.

Sendika, bir hususî hukuk hükmi şahsiyettir. Temsilî organlarında vazife alabilecek şahısların niteliklerini tayin etmek kendi tüzüğüne ait olmak gerekir.

Anayasa'nın 46. maddesinin birinci fıkrasına göre Sendikalar Kanununa dahi lüzum yoktur. Cemiyetler Kanunu ve Medenî Kanun bu sahayı nizamlamaya kâfidir.

Bu sebeplerle 12. bent hükmü, Anayasa'nın kişinin temel haklarını sınırlaması sebebiyle 10. maddesine, temel hakların özünü Anayasa dışı kayıtlaması bakımından, 11. maddesine, hükmî şahıslar arasında eşitliği ihlâl etmesi bakımından 12. maddesine, Anayasa'nın Milletvekili ve Senatör olmak için aradığı şartlar 68. maddede gösterildiği halde 46. maddesinde bu kabil şartların ileriye sürülmemesi ve Anayasa'nın hiç bir hükümde sözü edilen organlarda yer almak için hiç bir şart aranmaması ve nihayet sendika kurma ve aza olmanın sözü edilen organlarda yer almayı da kapsamaması gerekeceği noktasından Anayasa'nın 46. maddesinin lâfzına ve ruhuna aykırı bulunduğundan 12 sayılı bendin iptali lâzımdır.

Yukarda XI sayı altında özetlenen dâva konuları, aynı sıra izlenmek suretiyle incelenmiştir:

İstemle ilgili Anayasa hükümleri:

"Madde 11- Temel hak ve hürriyetler, Anayasa'nın sözüne ve ruhuna uygun olarak ancak kanunla sınırlanabilir.

Kanun, kamu yararı, genel ahlâk, kamu düzeni, sosyal adalet ve millî güvenlik gibi sebeplerle de olsa, bir hakkın ve hürriyetin özüne dokunamaz."

"Madde 46- Çalışanlar ve İşverenler, önceden izin almaksızın, sendikalar ve sendika birlikleri kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma hakkına sahiptirler.

İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki hakları kanunla düzenlenir.

Sendika ve sendika birliklerinin tüzükleri, yönetim ve işleyişleri demokratik esaslara aykırı olamaz."

Sendikalar Kanununun dâva konusu hükümleri:

"Madde 1- 1. Sendika, birlik, federasyon ve konfederasyonlar, bu kanuna göm işçi sayılanların ve işverenlerin, müşterek iktisadî sosyal ve kültürel menfaatlerini korumak ve geliştirmek için kurdukları meslekî teşekküllerdir.

"Madde 2- 1. Hizmet akdine göre çalışmayı veya nakliye mukavelesine göre esas İtibariyle bedenî hizmet arzı suretiyle çalışmayı yahut neşir mukavelesine göre eserini naşire terk etmeyi meslek edinmiş bulunanlar ve âdi şirket mukavelesine göre ortaklık payı olarak esas itibarıyla fizikî veya fikrî emek arzı suretiyle bir işyerinde çalışanlar bu mukavelenin aynı durumundaki herkese fiilen açık olması kaydı ile bu kanun bakımından işçi sayılırlar. Bu kanun bakımından işçi sayılan kimseler, işçi sendikası kurmak ve işçi sendikalarına üye olmak hakkına sahiptirler.

İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerin bu madde gereğince sendika kurmak ve sendikalara üye olmak hakları ve bunların kuracakları sendikalarla bu sendikaların kuracakları birlik, federasyon ve konfederasyonların özellikleri özel kanunla düzenlenir,

Bu maddenin kapsamına girip de kooperatif şirketlerde ortak olanlar ile anonim şirket hissedarlarından herhangi bir suretle imtiyazlı hisse sahibi olmayanların işçi sendikası kurmak ve işçi sendikalarına üye olmak hakları saklıdır.

1 inci fıkra kapsamına giren kimselerden Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa tabi olanlar ile Millî Savunma Bakanlığına ve İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığına bağlı işyerlerinde çalışıp askerlik yükümünü yerine getirmekte olanlar dışında kalanların, işçi sendikası kurmak ve işçi sendikalarına üye olmak hakları saklıdır."

1- Sendikalar Kanununun 1. maddesinin 1 sayılı bendi, bu kanuna göre işçi sayılanlarla işverenlerin kuracakları sendika, birlik, federasyon ve konfederasyonların kuruluş amaçlarını belirtmek için konulmuştur. Bu maddede İşçi tanımlanmış değildir; sadece bu kanunun uygulanacağı işçilerin, bu kanunla tanımlanan işçiler olduğu anlatılmaktadır.

Bu kanuna göre İşçi sayılanların kimler olduğu da, kanunun, 2. maddesinin 1 sayılı bendinde belirtilmiştir.

1. maddenin 1 sayılı bendinin dâva konusu yapılması, bu bentte "bu kanuna göre işçi sayılanlar" sözünün geçmiş olmasından ötürüdür. Dâvanın ağırlığı 2. maddenin bir sayılı bendi üzerinde toplanmıştır.

Bunlardan dolayı her iki madde birlikte ele alınıp incelenmiştir.

2- Davacı, Anayasa'nın 46. maddesindeki (Çalışanlar) sözünün Sendikalar Kanununun 1. ve 2. maddelerinin 1 sayılı bendleri ile sınırlandırılmış olduğunu, bu sınırlama dışında "çalışanlar" deyimine girecek işçiler bulunduğunu ve bundan dolayı anılan sınırlayıcı hükümlerin Anayasa'ya aykırı olduğunu ileri sürmektedir.

Görülüyor ki bu konuya ilişkin dâvanın çözümlenmesi, Anayasa'nın 46. maddesinin birinci fıkrasındaki (Çalışanlar) deyimine verilecek anlama bağlıdır.

Esas No.:1963/336
Karar No.:1967/29

Hiç şüphe yokki (Çalışanlar) genel bir deyimdir. Bunu, sözlük anlamı ile değil, Anayasa'da kullanıldığı, oturtulduğu yer yönünden anlamlandırmak gerekir.

Bu nedenle, Anayasa koyucusunun (Çalışanlar) deyiminden kimleri kastettiğinin tespiti için konu, önce Anayasa yapısından, sonra 46. maddede geçen sözlerin sıralanması yönünden ve son olarak da sosyal açıdan ele alınmıştır:

a) Anayasa'ya göre Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan millî, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir. Anayasa'da kişinin siyasî hakları yanında sosyal ve ekonomik haklarına geniş bir ölçü ve anlayış içinde yer verilmiş, sosyal ve iktisadî haklar ve ödevler bölümünde kişinin, ailenin ve toplumun sosyal ve ekonomik hakları ve bunlar karşısında Devletin ödevleri, özelliklerinin gerektirdiği ayrıntılı bir biçimde belirtilmiştir.

Gerçekten Anayasa, ekonomiye el atmanın, vatandaşların vazgeçilmez temel haklarından olduğunu belirttiğinden sonra, özel teşebbüslerin, millî iktisadın gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri almakla Devleti ödevlendirdiği gibi, 41.-46. maddelerinde de iktisaden zayıf durumda olanları, geçimleri maddî ve fikrî emek karşılığında bir gelire bağlı bulunan kişileri, emekçileri ele alarak, bu tür çalışanların insanca yaşaması ve çalışma hayatının kararlılık içinde gelişmesi için sosyal, iktisadî ve malî yönlerden çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği, emeğin sömürülmesini önleyici tedbirleri almakla da Devleti ödevli kılmıştır.

Bu tedbirlerin yanında da Anayasa, 46. ve 47. maddeleriyle, yaşama ve çalışma koşullarını düzenlemek ve geliştirmek için çalışanlara ayrıca bazı haklar ve özgürlükler tanımıştır. Bunların başında sendika kurma hakkı gelir.

Görülüyor ki (Çalışanlar) deyimini Anayasa'da, soyut bir deyim olarak değil, sendika özgürlüğü ile ilgili olarak kullanılmıştır. Bundan ötürü (Çalışanlar) deyimini, Anayasa'daki yerini gözönünde tutarak, sendika özgürlüğünden batı demokrasilerinde ne anlaşılıyorsa öyle anlayarak, yorumlamak gerekir.

Bu nedenlerle 46. maddedeki (Çalışanlar) deyiminden ereğin, geçimini emeği ile sağlayan kişiler, çalıştırılanlar, geniş anlamı ile, işçiler olduğu kolaylıkla anlaşılır. Bu deyim, sosyolojik bakımından işçi sınıfını teşkil eden varlıkla, Özel kesimde ve kamu kesiminde çalıştırılanları kapsadığını kabul etmek, her iki kitleyi, çalıştırılanlar kavramı içinde düşünmek, yukarıda açıklanan Anayasa yapısına uygun düşer.

b) Anayasa'nın 46. maddesinde "çalışanlar" sözünden hemen sonra "işverenler" sözünün gelişi de yukarıdaki görüşü doğrulayıcıdır.

İşveren, çalıştıran kişidir. Çalıştıranın karşısında elbette bir çalıştırılan vardır. Her iki deyim yanyana okunduğu zaman (Çalışanlar) sözü ile güdülen ereğin çalıştırılanlar olduğu anlaşılır.

Çalıştırılanlar da, biri işçi niteliğini taşımayan kamu hizmeti görevlileri yani memurlar, diğeri de geniş anlamı ile işçiler olmak üzere iki türdür.

Anayasanın 46. maddesinin birinci fıkrası, her iki tür çalışanların sendikalar ve sendika birlikleri kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma haklarını belirterek bir kural koymakta, ikinci fıkrası da, gördükleri hizmetin niteliği yönünden bir ayırım yaparak, yalnız işçi niteliğini taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki haklarının kanunla düzenleneceğini belirtmektedir.

Esas No.:1963/336
Karar No.:1967/29

Bundan ötürüdür ki Anayasa koyucu, anılan maddenin birinci fıkrasında her iki çeşit çalışanları kapsamı içine alacak genel bir deyimini, (Çalışanlar) deyimini kullanmıştır.

c) Sosyal ekonomi açısından insan gücü, çalışanlar, çalıştırılanlar ve kendi hesabına çalışanlar olmak üzere üçe ve çalışanlar da işçiler ve memurlar diye ikiye ayrılmaktadır.

Anayasa'nın bu alanda yaptığı bölüm, sosyal açıdan yapılan bölüştürmeye de uygundur ve yukarıda belirtilen görüşü doğrulayıcıdır.

(Çalışanlar) deyimine verilen bu anlama göre, az bir sermaye ile tek başına, kendi hesabına çalışan, ticarî sermaye ile birlikte vücut çalışmalarına dayanan ve geliri, o yer geleneklerine göre tacir niteliğini gerektirmeyecek miktarda sınırlı olan ve bu bakımdan tacir sayılmayan, kendi başına mal sahipliği yapan kişiler, (Çalışanlar) deyimini dışında kalır. Bunlar Ticaret Kanununun 17. ve 507 sayılı Esnaf ve Küçük Sanatkârlar Kanununun 2. maddesi gereğince esnaf sayılır ve bu kanuna göre esnaf ve küçük sanatkârlar derneği kurabilirler.

Sokağın bir köşesinde tek başına ayakkabı tamirciliği yapan da çalışır ve fakat Anayasa'daki (Çalışanlar) deyimini kapsamına girmez. Bu ve bu gibiler sendika kuramazlar ve fakat esnaf derneği kurarak çıkarlarını o yoldan koruyabilirler. Bunlar, ne işverendirler, ne de (Çalışanlar) deyimini içine giren işçilerdir.

Ancak esnaf niteliğinde olan kişiler, tek başına çalışmayıp da yanlarında başkalarını çalıştırlarsa, bu takdirde kendisi işveren ve yanında çalışanlar da kalfa ve başka hizmet akdiyle iş sahibine bağlı olduklarından işçi sayılırlar. Bunlar esnaf derneğine kaydolunmakla birlikte iş sahipleri işveren sendikasına, işçiler de İşçi sendikalarına üye olabilirler. Bu engelleyen kanunî bir hüküm yoktur.

Üyelerden İhsan Ecemiş, kendi hesabına çalışanların Anayasa'nın 46. maddesi kapsamına girip girmediğinin tartışılmasının gerekmediğini ileri sürerek, yalnız bu yönden çoğunluğun yukarıda açıklanan görüşüne katılmamıştır.

3- (Çalışanlar) deyimine verilen bu anlama göre Sendikalar Kanununun 1. ve 2. maddelerinin 1 sayılı bentleri (Çalışanlar) deyimini sınırlamış mıdır ve varsa bu sınırlama Anayasa'ya aykırı, anılan deyimini kısıtlayıcı nitelikte midir'

Sendikalar Kanunu, bu kanununa göre işçi sayılan kişileri 2. maddesinin 1 sayılı bendinin birinci fıkrasında şöyle tanımlamıştır:

"Hizmet akdine göre çalışmayı veya nakliye mukavelesine göre esas itibariyle bendini hizmet arzı suretiyle çalışmayı yahut neşir mukavelesine göre eserini naşire terk etmeyi meslek edinmiş bulunanlar ve âdi şirket mukavelesine göre ortaklık payı olarak esas itibariyle fizikî veya fikrî emek arzı suretiyle bir işyerinde çalışanlar -bu mukavelenin aynı durumdaki herkese fiilen açık olması kaydıyla- bu kanun bakımından işçi sayılırlar."

Görülüyor ki kanun koyucu, hizmet akdini temel olarak ele almış ve bundan başka bazı akitlere dayanarak emek arzeden ve işçilerle bir arada düşünülmesi Anayasa'nın yapısına aykırı düşmeyen ve demokratik batı sendikacılığında alışılmış bulunan bir tür hizmet görenleri de maddenin kapsamı içine almıştır.

a) Bunlardan hizmet akdi, bir kimsenin ücret karşılığında belirli veya belirsiz bir süre için hizmet görmeyi, hizmetini iş sahibinin elinde bulundurmayı ve iş sahibinin de ona bir ücret vermeyi üstüne almasıdır.

Hizmet akdi, bu akitle bağılı olan her çalışanı içine alır. Yalnız Sendikalar Kanununun 3. maddesinin 2 sayılı bendi, hizmet akdiyle bağılı olup da işveren sayılan gerçek ve tüzel kişiler adına işletmenin bütünüdür yürütmeye ve yönetmeye yetkili olanları, bu kanun bakımından işveren vekili ve işveren vekillerini de yine bu kanun bakımından işveren saydığından bu tür kişiler, Sendikalar Kanununa göre işçi değil işverendirler. Bunun dışında hizmet akdine dayanarak iş görmeyi meslek edinmiş her kişi, Sendikalar Kanununa göre işçidir.

Hizmet akdi 3 unsuru kapsar: 1- İş unsuru, 2- Ücret unsuru, 3- Bağlılık unsuru.

Bu akdi, iş görmeye ilişkin diğer akidlerden ayıran, bu bağlılık unsurudur. Hizmet akdinde işçi az veya çok işverene bağılıdır. Yani o, çalışmasını, hizmetini işverenin gözetimi ve yönetimi altında yapar. Bu akdin bir yanında işveren, öteki yanında işçi vardır. Söz gelişi, istisna akdinin ise, bir yanında iş sahibi, öteki yanında müteahhit, vekâlet akdinde de bir yanda vekâlet veren, öteki yanında vekil vardır. Müteahhit ve vekil işçi değildirler.

Hizmet akdinden başka akitlerde bağılılık unsuru yoktur; bulunduğu iddiasında olan davacı dahi bir tek örnek verememiştir.

Gerçekten bu akit, davacının iddia ettiği gibi yalnız müstahdemi kapsamaz. Hizmet akdi, bu akidle bağılı olan her kişiyi, sanayide çalışan işçileri, ticarete çalışan işçileri, esnaf yanında çalışan İşçileri, Deniz ve Basın İş Kanununa göre hizmet akdi ile bağılı olan işçileri, tarım işçilerini, evde çalışan hizmetçileri, kâtabi, veznedarı ve benzerleri her işçiyi içine alır. Davacının bu yöne yönettiği iddia da yersizdir.

b) Kanun koyucu, işçi kitlesi denilen varlığı Anayasa'nın 46. maddesindeki (Çalışanlar) deyimini, hizmet akdiyle çalışanlarla sınırlamamış, maddî ve fikrî hizmet arzıyla geçimini sağlayan ve sosyal açıdan işçi sayılanları da (çalışanlar) kavramı içinde düşünerek, hizmet akdiyle bağılı olan işçiler gibi Sendikalar Kanunu yönünden işçi saymıştır.

Bunlardan biri hamallardır ki taşıma sözleşmesine göre bedence hizmet arzı suretiyle çalışmayı meslek edinmiş olanlar, diğeri de serbest yazarlardır ki neşir sözleşmesine göre eserini yayımlayıcıya bırakmayı ve böylece fikrî emeği ile geçimini sağlamayı meslek edinmiş olanlar ve bir de âdi ortaklık sözleşmesine göre ortaklık payı olarak fizikî veya fikrî emek arzı suretiyle bir işyerinde çalışanlardır.

Görülüyor ki İşçi Sendikaları Kanunu, bu kanuna göre işçi sayılanları, hizmet akdiyle çalışanlarla sınırlamamış, Sosyal açıdan işçi sayılan kişileri de kapsamı içine almış, işçileri "çalışanlar" kavramına uygun şekilde tanımlamıştır.

Açıklanan nedenlerden ötürü, Sendikalar Kanununun yukarıda belirtilen tanımlamasının, Sendikalar Kanununa göre işçi sayılmak için konulan koşulların, Sendikalar Kanununun 1. maddesinin 1 sayılı bendiyle 2. maddesinin 1 sayılı bendinin, Anayasa'nın 46/1. ve 11/2. maddelerine aykırı olmadığı ilkesinde görüş birliğine varılmıştır.

274 sayılı Sendikalar Kanununun 2. maddesinin 1 sayılı bendinin sınırlayıcı ve kesin nitelikte olup olmadığına gelince:

Sendikalar Kanununun 2. maddesinin 1 sayılı bendinin birinci fıkrasındaki tanımlama dışında kalan ve Anayasa'nın 46, maddesindeki "çalışanlar" deyimini kapsamına giren işçiler, sosyal açıdan işçi niteliğinde sayılacak kişiler belki bulunabilir ve iş hayatının çok çabuk gelişmesi, sosyal görüşlerin demokratik yolda genişlemesi sonucu ileride de meydana gelebilir. Nitekim Sendikalar Kanununun Millet Meclisi görüşmelerinde komisyon sözcüsü "sosyolojik bakımdan işçi sınıfını teşkil eden zümre ile, hukukî anlamda işçi sendikası kurabilecek kimseleri hukukî kıstası

Esas No.:1963/336
Karar No.:1967/29

bulabildiğimiz ölçüde birbirleriyle tetabuk haline getirmek için gayret sarf etmişiz" (M.M.T.D.: 69. Birleşim 10.4.1963 S: 211) demekle, metinde sayılanların dışında bir işçi tipi bulunabileceğini üstü kapalı anlatmak istemiştir.

Mahkememiz de böyle bir ihtimali kabul etmekle birlikte, sosyal açıdan dahi böyle bir işçi tipinin bugünkü günde varlığını tespit etmiş, davacı da bu alanda bir tek örnek göstermiş değildir. Bununla birlikte burada önem taşıyan nokta, işaret olunan ihtimallerin gerçekleşmesi halinde uygulanacak hükmü tesbittir.

Çoğunluğun görüşüne göre tanımlama dışında kalıp da "çalışanlar" deyimini içine giren işçiler hakkında 274 sayılı Sendikalar Kanunu uygulanamaz. Çünkü anılan fıkra, Sendikalar Kanununa göre işçi sayılma koşullarını örnek vererek değil, kesin olarak belirtmiştir. Fıkroda (... çalışanlar bu kanun bakımından İşçi sayılırlar) denilmekle cümle, kesin olarak bağlanmış ve söz gelişi"... çalışanlar veya bunlara benzeyenler bu kanun bakımından işçi sayılırlar denilmemiştir. Bundan ötürü buradaki tanımlama sayıcı ve örnek verici değil, kesin niteliktedir. Metin bu yönden o kadar açık ve uygulanacak hüküm o kadar belirlidir ki yorumlanmasına hukuk yönünden olanak yoktur. Burada yorum yapmak hukuk kurallarına aykırı düşer. Bir metin okunur okunmaz anlaşılmaz, başka başka anlamlara olanak verecek kadar duraksamalar doğuracak nitelikte kapalı veya yanlışlık apaçık ise ancak o zaman yorum da kanun koyucunun o metni koymasındaki ereklere göre yapılır.

Bu nedenlerledir ki kesin metnin dışında kalıp da Anayasa'nın (Çalışanlar) deyimini kavramına giren işçiler, 274 sayılı Sendikalar Kanununa göre değil, Anayasa'nın 46. maddesi gereğince tüzükleri, yönetim ve işyerleri demokratik esaslara, Anayasa ilkelerine aykırı olmamak koşulu ile Sendikalar ve sendika birlikleri kurabilirler.

Zaten Anayasamız işçilerin sendikalar ve sendika birlikleri kurma temel haklarını kullanabilmeleri için bir kanun çıkarılmasını özel surette buyurmamıştır. Yasama organı, Anayasa'nın 5. maddesinin kendisine verdiği genel yetkiye dayanarak 274 sayılı Sendikalar Kanununu çıkarmıştır. Bu kanunun dışında kalanlar, yukarıda belirtildiği gibi Anayasa'ya dayanarak sendikalar ve sendika birlikleri kurar, tutumları, durumları bunların da bir kanun düzeni içine alınmalarını gerektirirse, yasama organı bunları da yeni bir kanun düzeni içine alabilir; hatta 3 maddelik bir kanunla bunları da 274 sayılı Sendikalar Kanununa bağlayabilir. Sendikalar Kanununda bunları önleyici, engelleyici "bu kanun dışında, sendika kurulamaz" diye yasaklayıcı hiç bir hüküm yoktur. Bulunsa idi ancak o zaman bu hükmün Anayasa'ya aykırılığı düşünülebilirdi.

Görülüyorki Sendikalar Kanununun 2. maddesinin 1 sayılı bendindeki sınırlılık ve kesinlik, Sendikalar Kanunu yönünden olup, Anayasa'nın 46. maddesindeki (çalışanlar) deyimini sınırlayıcı ve kısıtlayıcı nitelikte değildir.

Bu nedenlerle Sendikalar Kanununun 1, ve 2. maddelerinin 1 sayılı bentleri, Anayasa'nın 46/1. ve 11/2. maddelerine aykırı değildir ve bu konuya ilişkin iptal isteminin reddi gerekir.

Üyelerden Celâlettin Kuralmen, Hakkı Ketenoğlu, Muhittin Taylan, Recai Seçkin ve Lütfi Ömerbaş, söz konusu bendin, sendika kuracak olanları sınırlayıcı bir nitelik taşımadığı, kurulacak her sendikanın 274 sayılı Kanun hükümlerine bağlı bulunması gerektiği, Fazlı Öztan ve Halit Zarbun, söz konusu bendin, bütün sendika kurabilecek olanları kapsamına aldığı, yani bu sınırlanış dışında sendika kurabilecek bir çalışanlar topluluğu bulunamayacağı ve bendin böylece Anayasa'ya uygun olduğu yolundaki düşüncelerle çoğunluğun benimsediği gerekçeye katılmamış üyelerden İhsan Ecemiş ise, kendi hesabına çalışanların Anayasa'nın 46. maddesi kapsamına girip girmediğinin tartışılması gerekmediği görüşünde bulunmuştur.

II.

İstemle ilgili Anayasa hükümleri:

Madde 46- (1. bölümde bu metin yazılıdır) Sendikalar Kanununun dâva konusu hükmü :

Madde 4- 1. b) 22. maddenin 2 nci bendinde yazılı idare, teşekkül, müessese ve bankalarda çalışan müfettişler ve kontrolörler ile Umum Müdür Yardımcısı veya buna eşit ve üst kademelerdeki görevlerde çalışanlar;

Sendika kuramazlar ve sendikalara üye olamazlar.

22. maddenin 508 sayılı Kanunun 2. maddesiyle değişik 2 sayılı bendi:

"Genel ve katma bütçeli idarelerle mahallî idareler ve bunlara bağlı sabit ve döner sermayeli müesseseler, sermayesinin tamamı devlet tarafından verilmek suretiyle kurulan iktisadî teşekkül ve müesseselerle sermayelerinde devletin iştiraki bulunan bankalar, kamu kurumu niteliğindeki meslekî teşekküller dahil olmak üzere özel kanunlarla kurulan bankalar ve teşekküller bu bentte zikredilen idare, teşekkül ve bankalar tarafından ödenmiş sermayesinin en az yarısına katılmak suretiyle kurulan teşekküllerle bunların aynı nispette katılması ile kurulan müesseseler, işbu kanuna göre kurulan meslekî teşekküllere herhangi bir şekilde malî yardım ve bağışta bulunamazlar.

8 Ağustos 1961 tarihli ve 344 sayılı Kanunun geçici 1 inci maddesi hükmü saklıdır.

a) İddianın esasının incelenmesine girilmeden önce, Sendikalar Kanununun 4. maddesinin 1 sayılı bendinin (b) fıkrasının gönderme yaptığı 22. maddede 17/7/1964 günlü ve 508 sayılı Kanunla değişiklik yapılmış olmasının bu bende ilişkin dâvanın görülmesine engel olmayacağı konusu görüşülmüş ve engel olmayacağına oybirliği ile karar verilmiştir.

Dâva konusu (b) fıkrasında bir değişiklik yapılmadığı, gönderme yapılan 22. maddedeki değişikliğin, niteliği bakımından dâvaya etkisi bulunmadığı ve bu gerekçe ile dâvanın bakılmasına engel olmadığı sonucuna varılmıştır. Karşı oyda bulunan İhsan Keçecioğlu, Salim Başol, Fazlı Öztan, Celâlettin Kuralmen, Hakkı Ketenoğlu, Muhittin Taylan ve Recai Seçkin göndermenin, belli bir hükmün gönderme yapan maddede yer alması demek olduğu, gönderme yapılan 22. maddedeki değişikliğin ise, dava konusu (b) fıkrasının gönderme yaptığı yönü ilgilendirmedığı gerekçesiyle değişikliğin dâvanın görülmesine engel olamayacağı görüşünü savunmuşlardır.

b) Dâvanın esasına gelince: Sendikalar Kanununun 4. maddesinin 1. b) fıkrası, rastgele kişilerin sendika kurma ve sendikalara üye olmak haklarını kaldırmış değildir. Anılan fıkra ile konulan yasak, ancak 22. maddenin 2 sayılı bendinde yazılı idare, teşekkül, müessese ve bankalarda çalışan müfettişler ve kontrolörlerle Umum Müdür yardımcıları ve buna eşit ve üst kademelerdeki görevlerde çalışan kişilere ilişkindir. Bu kişiler ise, işçi münasebetlerindeki anlaşmazlıkları çözümlenmede işveren vekili durumunda olan, devleti işçiye karşı temsil eden, onun adına teftiş etme, işi çevirme ve yönetme yetkisi olan kişiler olup, hizmet akdiyle bağlanmış bile olsalar, gördükleri işin niteliği bakımından kamu hizmeti gören devlet görevlilerine yakın bir durumdadırlar. Bunların Sendikalar Kanunundan ayrı bir statüye bağlanmalarında yararlar vardır.

Söz gelişi iktisadî devlet teşekküllerinden birinde hizmet akdiyle genel müdürlük görevi almış olan kimseyi, Sendikalar Kanununa göre kurulan bir sendika üyesi kabul etmek, o teşekkülün düzeni, disiplini yönünden çok sakıncalıdır. Sendikacılığın istediği dayanışma ve disiplin yanında bu tür kuruluşun düzenli, disiplinli ve verimli bir şekilde işlemesi için de ayrı bir disiplin ve düzen gereklidir. Çünkü bir kez Devletin az veya çok payla katıldığı bu gibi yerlerde yönetici ve denetleyici olarak çalışanlarla, işçiler arasında buyruk verme ve buyruğu yerine getirmenin gerektirdiği ayırımının yapılması ikinci olarak da bütün çalışanların, işlerinin ve görevlerinin özelliği ve esenliği yönünden, ayrı bir düzene bağlanması zorunludur.

Esas No.:1963/336
Karar No.:1967/29

Esasen Anayasa'nın 46. maddesi, yalnız işçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin sendika kurmaya ilişkin haklarının kanunla düzenleneceğini buyurmuş, diğer çalışanlar için kanunla düzenlemeden söz etmemiştir.

Kararın 1. bölümünde açıklandığı gibi, ancak yasama organı, Anayasa'nın 5. maddesinin verdiği genel yetkiye dayanarak Sendikalar Kanununu çıkarmış ve yukarıda belirtilen kişileri, bu kanunun alanı içine almağı, görevlerinin niteliği ve özelliği yönünden, kamu yararına uygun görmemiş, bu tür kişilerin yalnız bu kanuna göre sendika kuramayacaklarını ve bu sendikalara üye olamayacaklarını belirtmiştir.

Sendikalar Kanunu, bu çeşit kişilerin bu kanun dışında sendika kurma ve sendikalara üye olma haklarını engelleyici bir hüküm getirmediği gibi, çalışma hayatımızın içinde çeşitli konularda çalışan bütün kişileri kapsayan bir hüküm de getirmiş değildir. Yasama organı, ilerde bir tür çalışanları işlerinin niteliğine uygun ve Anayasa çerçevesi içinde ayrı bir sendika kanununa bağlayabilir.

Nitekim kanun koyucu, konumuzu teşkil eden kişileri sonradan çıkan 8.6.1965 günlü ve 624 sayılı "Devlet Personeli Sendikaları Kanunu" alanı içine almıştır. Bu kanunun 8. maddesi şöyledir:

"Madde 8- 15 Temmuz 1963 tarihli ve 274 sayılı Sendikalar Kanununun 4. maddesinin 1 (b) bendinde yazılı olan hizmet akdiyle çalışan şahıslar, bu kanuna göre sendika kurabilir ve sendikalara üye olabilirler, 7. madde hükümleri saklıdır.

Sendikalar Kanununun yasakladığı sözü geçen kişiler, 624 sayılı Kanuna göre sendika kurabilecekler ve bu sendikalara üye olabileceklerdir.

Görülüyorki yukarıda belirtildiği gibi, 274 sayılı Sendikalar Kanunu ile yapılan yasaklama, Sendika kurma, ona üye olma haklarını kökünden kaldıracı ve bu hakların özünü zedeleyici değil, Anayasa'nın sözüne ve ruhuna uygun sınırlayıcı niteliktedir ve bu sınırlama da yukarıda belirtilen iş yerlerindeki düzen ve disiplinin korunması ve görevlerin nitelikleri nedenlerine dayanmaktadır. Bu bakımdan Sendikalar Kanununun 4. maddesinin 1/b kendi Anayasa hükümlerine aykırı sayılamaz.

Öte yanda bu sınırlama, 6366 sayılı Kanunla onaylanmış olan "İnsan haklarını ve ana hürriyetleri korumaya dair sözleşme"nin 11. maddesinin 2 sayılı bendine de uygundur.

Sözleşmenin 11. maddesinin 2 sayılı bendinde "Bu hakların kullanılması demokratik bir toplulukta, zarurî tedbirler mahiyetinde olarak millî güvenliğin, âmme emniyetinin, nizamı muhafazanın, suçun önlenmesinin, sağlığın veya ahlâkın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması için ve ancak kanunla tahdide tabi tutulabilir" denilmektedir. Bu bentdeki "nizamı muhafaza" sözüne yukarıda belirtilen kuruluşların düzenini korumak dahi girer.

Bu duruma göre Sendikalar Kanununun 4. maddesinin 1 sayılı bendinin (b) fıkrasının gönderdiği 22. maddenin 2 sayılı bendinde sayılan Kurum ve kuruluşlarda çalışan müfettişlerin ve kontrolörlerle, genel müdür yardımcısı veya bunlara eşit ve üst kademelerdeki görevlerde bulunanlar Devlet Personeli Sendikalar Kanununa göre sendika kuracaklar ve bu sendikalara üye olabileceklerdir. Yapılan bu ayırımda Anayasa'ya aykırı bir yön yoktur.

Bu nedenlerle 274 sayılı Sendikalar Kanununun 4. maddesinin 1 sayılı bendinin (b) fıkrası Anayasa'nın 46. maddesinin birinci ve ikinci fıkralarına aykırı değildir ve iptal isteminin reddi gerekir.

Üyelerden Fazlı Öztan ve Muhittin Gürün bu görüşe katılamamışlardır.

III

İstemde ilgili Anayasa hükmü:

"Madde 31- Herkes, meşru bütün vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak, iddia ve savunma hakkına sahiptir.

Hiç bir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki dâvaya bakmaktan kaçınmaz."

Sendikalar Kanununun dava konusu hükmü :

"Madde 8- 1. Kanun ve teşekkül tüzüğü hükümleri gereğince teşekkülden çıkarılan üyenin, çıkarma kararına karşı genel kurula başvurma hakkı vardır. Genel Kurul kararına karşı, bu kararın ilgiliye tebliğinden itibaren üç ay içinde, İş davalarına bakmakla görevli mahallî mahkemeye ilgili tarafından itiraz edilebilir; Mahkemenin kararı kesindir.

2. çıkarılan üye hakkındaki genel kurul kararı, 12 nci maddede gösterilen resmî makamlara yazıyla tebliğ edilir. Genel Kurul kararına karşı, bölge çalışma müdürlüğü, keyfiyetin yetkili resmî makama tebliğinden itibaren üç ay içinde iş davalarına bakmakla görevli mahallî mahkemeye itirazda bulunabilir; Mahkemenin kararı kesindir."

Sendikalar Kanununun 8. maddesi, bir üyenin teşekkülden çıkarılması dolayısıyla iş mahkemesinin vereceği kararın kesin olduğunu belirtmektedir.

Davacı bu kesinliğin, Anayasa'nın 31. maddesinin sözüne ve ruhuna aykırı olduğunu ileri sürmektedir.

Gerçekten Anayasa'nın 31. maddesine göre herkes, meşru bütün vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya dâvâlı olarak, iddia ve savunma hakkına sahiptir.

Sendikalar Kanununun anılan maddesi ise, Anayasa'nın bu hükmünü zedeleyici bir hüküm getirmemiş, dava yolunu kapatmamış, tersine yargı denetimine yer vermiştir. 8. madde, teşekkülden çıkarılan üyeye, genel kurula, genel kurul kararına karşı da hem çıkarılan üyeye, hem de bölge çalışma müdürlüğüne belirli süre içinde iş mahkemesine başvurma hakkını tanımış ve böylece teşekküllerin, üyeleri tarafından demokratik denetimi müeyyidelendirmiş ve teşekkülden çıkarma işlemi yargı denetimine bağlanmıştır.

Ancak, sözü geçen maddeye göre verilen bu hüküm kesindir.

Bir hükmün kesin olup olmaması bir usul işidir. Anayasamız 136. maddesinde (Mahkemelerin kuruluşu, görevi ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir) demek suretiyle bu alanların Anayasa'ya uygun olarak düzenlenmesini yasama organına bırakmıştır. Kanun koyucu da Sendikalar Kanununun 8. maddesinde çıkarma kararında iş Mahkemesinin vereceği kararın kesin olduğunu belirtmiştir. Kanun koyucunun bu hükmü, işin niteliği yönünden yerindedir. Çünkü anılan 8. maddeye göre çıkarılan üyenin, çıkarma kararına karşı önce genel kurula ve bundan sonra da yetkili mahkemeye başvurma hakkı vardır.

Görülüyor ki çıkarma kararın, bir kerre teşekkülün iç yapısında incelenmekte ve bu inceleme de yargı mercii tarafından denetlenmektedir.

Bu kararın konusunu teşkil eden işlem yönünden, bir kerre de üst derece tarafından denetlenmesini haklı kılan bir gerek yoktur.

Esas No.:1963/336
Karar No.:1967/29

Kaldı ki Anayasamız, bütün mahkeme kararlarının ayrıksız olarak üst mahkemeden geçmesinin şart olduğunu belirten bir hükmü de kapsamamaktadır.

Zaten yargı denetiminde sonsuzluk hiç bir zaman söz konusu olamaz. Onun bir yerde kesilmesi gerekir. Nitekim Usul Kanunlarında da Kanun yolları gereklere göre düzenlenmiş ve bazı kararların kesin olduğu belirtilmiştir.

Konumuzda da, kanun koyucu işlemin niteliğini ve geçirdiği evreleri gözönünde tutarak, İş Mahkemesinin bu alanda verdiği kararın Yargıtay'ca incelenmesinde bir kamu yararı görmemiştir.

Bu nedenlerle Sendikalar Kanununun 8. maddesindeki kanun yollarına başvurmayı önleyici hüküm Anayasa'nın 31. maddesine aykırı değildir. Bu konuya ilişkin iptal isteminin reddi gerekir.

Üyelerden Recai Seçkin bu görüşe katılmamıştır.

IV.

İstemle ilgili Anayasa hükümleri:

"Madde 4- Egemenlik kayıtsız şartsız Türk Milletindedir.

Millet, egemenliğini, Anayasa'nın koyduğu esaslara göre, yetkili organlar eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması, hiç bir suretle belli bir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiç bir kimse veya organ, kaynağını Anayasa'dan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz."

"Madde 6- Yürütme görevi, kanunlar çerçevesinde, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından yerine getirilir."

"Madde 7- Yargı yetkisi, Türk milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır."

Sendikalar Kanununun dâva konusu hükmü :

"Madde 10- Bu kanuna göre kurulan işçi ve işveren teşekkülleri, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 1 ve 2 nci maddeleri, 3 üncü maddesinin 1 inci fıkrası ve 4 üncü maddesi ve 19 uncu maddesinin son fıkrası ile 57 nci maddesinin 1 inci fıkrasındaki ilkelere aykırı faaliyet sarfetmeyen milletlerarası işçi ve işveren teşekküllerine serbestçe üye olabilirler ve üyelikten çıkabilirler. İlgili teşekkül, katıldığı milletlerarası teşekkülün tüzüğünü, katılma tarihini takip eden onbeş gün içinde Çalışma Bakanlığına gönderir. Üyelikten ayrılma halinde de, durumu, ayrılma tarihini takip eden onbeş gün içinde aynı bakanlığa bildirir.

Bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküllerce alınmış olup kuruluşları yukarıdaki ilkelere aykırı olan veya bu ilkelere aykırı hareket eden Milletlerarası teşekküllere katılma kararları, Bakanlar Kurulu kararı ile iptal olunur. Danıştay, Bakanlar Kurulunun bu konudaki kararları aleyhindeki iptal dâvalarını üç ay içinde sonuçlandırır."

a) Sendikalar Kanununa göre kurulan meslekî teşekküller, temelini özel hukuktan alan birer özel hukuk tüzel kişileridir. Böyle olduğu içindir ki bu teşekküller, onu kurmak isteyenlerin iradelerini belirten tüzüklerini mahallin en büyük mülkiye amirine vermekle tüzel kişilik kazanırlar. Kamu tüzel kişilerinde olduğu gibi doğmaları ve yok olmaları için bir kanuna ihtiyaç yoktur.

Ancak bu kuruluşların doğup, yok olmalarının esas itibariyle özel hukuk hükümlerine bağlı olması, onları derneklerle her yönden bir tutmayı gerektirmez.

Nitekim Anayasa dahi Sendika kurma hakkını, dernek kurma hakkı çerçevesinden çıkarıp özel bir şekilde ele almıştır. 1961 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, daha çok siyasî demokrasiyi getiren 1924 tarihli Teşkilâtı Esasiye Kanunundan başka olarak, en geniş şekilde sosyal ve ekonomik anlamı ve kapsamı bulunan demokrasiyi getirmiş, bu yapısı içinde sendika kurma hakkını, dernek kurma hakkının dışında bir sosyal hak olarak belirtmiştir.

Anayasa'da, dernek kurma hakkından (Temel haklar ve ödevler) başlıklı ikinci kısmın "kişinin hakları ve ödevleri" bölümünde, sendika kurma hakkından ise "sosyal ve iktisadî haklar ve ödevler" bölümünde söz edilmiştir.

Anayasamıza göre dernek kurma hakkı kişisel bir haktır, sendika kurma, hakkı ise, sosyal ve iktisadî haklardandır.

Sendika kurma hakkının ayrı bir bölümde yer almasının nedeni, sendika kurma hakkından söz eden 46. maddenin gerekçesinde şu şekilde açıklanmıştır. "... Dernek kurma hak ve hürriyeti, meslekî teşekkülleri kurma hakkını kapsarsa da, tecrübeler bu alandaki hürriyetin ayrıca belirtilmesine lüzum olduğunu göstermiştir. Nitekim İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde ve çeşitli anayasalarda da aynı yola gidilmiştir. (Anayasa Komisyonu raporu S. Sayı : 35),

Görülüyor ki sendika ve sendika birlikleri kurma hakkı, klâsik kişisel temel hak ve hürriyetlere yakından bağlıdır ve bunlar, sosyal ve ekonomik alanda etkileri geniş olan ve özellikleri bulunan, bu nedenle de ayrı bir topluluk sayılması gereken kuruluşlardır.

Sendikalar ve sendika birlikleri, gerçekte toplumun büyük bir kitlesinin, ortak ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak, kalkınmalarını, maddece ve madde dışı gelişmelerini, bir iş ve meslek edinmelerini sağlamak ve nihayet işçinin ezilmesini veya işverenle işçi arasında çıkacak uyuşmazlıklar yönünden toplum düzeninin bozulmasını önleyecek bir denge kurmak suretiyle kamu yararına çalışan birer kuruluş niteliğindedirler.

Bu kuruluşlar, bu bakımdan ellerinde topladıkları maddece ve madde dışı erkin, yerinde kullanılmasını sağlamak yönünden idareyi ilgilendiren ve öteki derneklerden ayrı bir nitelik gösteren ve kamu kuruluşu niteliğindeki meslek kuruluşlarına yaklaşan sosyal ve ekonomik alanda önemli etkileri bulunan güçlü birer topluluklardır.

Elbette bu güçlü kuruluşlar, kamu düzeni ve genel ahlâk içinde yaşamak ve sosyal düzeni ve sükûnu bozucu fiil ve hareketlerde bulunmamak. Özellikle Anayasa ilkelerine aykırı bir yon tutmamakla ödevlidirler. Bu ödevlerin yerine getirilip getirilmediğini denetlemek, izlemek gerektiğinde önleyici tedbirler almak ve gereken kanunî yollara başvurmak, yürütme organının yetkisi içindedir.

Bu nedenlerdir ki Sendikalar Kanununun 10. maddesi, Sendikalar Kanununa göre kurulan işçi ve İşveren teşekküllerinin Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sının 1. ve 2. maddeleri, 3. maddesinin birinci fıkrası ve 4. maddesi, 19. maddesinin son fıkrası İle 57. maddesinin birinci fıkrasındaki ilkelere aykırı olarak kurulan veya bu ilkelere aykırı hareket eden milletlerarası teşekküllere katılamıyacakları ve katıldıkları taktirde katılma kararının Bakanlar Kurulu kararı ile iptal olunacağı hükmünü getirmiştir.

Görülüyor ki burada Anayasa'nın temel ilkelerine aykırı durumlar, yürütme organı tarafından, kamu yararının ve kamu düzeninin sağlanması amacı ile ortadan kaldırılmakta ve bu suretle bazı yabancı emeller uğruna çalıştırılan ideolojilerin sızma faaliyetleri önlenmekte, kamunun yüksek yararları ve kamu düzeni korunmaktadır.

Esas No.:1963/336
Karar No.:1967/29

b) İdarenin bu alanda aldığı karar, tamamen idarî niteliktedir. Çünkü bu işlemde ne bir hakkın yerine getirilmesi ve ne de bir cezalandırma söz konusudur.

Bu karar, Danıştay'ın denetimine bağlı olduğuna göre, yürütmenin kanuna aykırı kararlarına karşı bir teminatı da sağlamış bulunmaktadır.

Bu nedenlerden ötürü burada (Anayasa'nın 7. maddesine aykırı bir yön yoktur.

c) Burada söz konusu olan, bir vesayet kurulması değil, yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, kamu düzeninin zorunlu kıldığı bir denetleme tedbirinin öngörülmesidir.

Bu nedenlerle Sendikalar Kanununun 10. maddesinin ikinci fıkrası Anayasa'nın 4., 6. ve 7. maddelerine aykırı değildir ve bu konuya ilişkin iptal isteminin reddi gerekir.

V.

Konu ile ilgili Anayasa hükümleri:

"Başlangıç-Tarihi boyunca bağımsız yaşamış, hak ve hürriyetleri için savaşmış olan; Anayasa ve hukuk dışı tutum ve davranışları ile meşruluğunu kaybetmiş bir iktidara karşı direnme hakkını kullanarak 27 Mayıs 1960 devrimini yapan Türk Milleti;

Bütün fertlerini, kaderde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün halinde, millî şuur ve ülküler etrafında toplayan ve milletimizi, dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak millî birlik ruhu içinde daima yüceltmeyi amaç bilen Türk milliyetçiliğinden hız ve ilham alarak ve;

"Yurtda sulh, cihanda sulh" ilkesinin, millî mücadele ruhunun, millet egemenliğinin, Atatürk devrimlerine bağlılığın tam şuuruna sahip olarak;

İnsan hak ve hürriyetlerini, millî dayanışmayı, sosyal adaleti, ferdin ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak demokratik hukuk devletini bütün hukukî ve sosyal temelleri ile kurmak için;

Türkiye Cumhuriyeti Kurucu Meclisi tarafından hazırlanan bu Anayasa'yı kabul ve ilân ve onu, asıl teminatın vatandaşların gönüllerinde ve iradelerinde yer aldığı inancı ile, hürriyete, adalete ve fazilete âşık evlâtlarının uyanık bekçiliğine emanet eder.

"Madde 2- Türkiye Cumhuriyeti insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, millî demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir."

"Madde 36- Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir.

Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz."

"Madde 41- İktisadî ve sosyal hayat, adalete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacıyla düzenlenir.

İktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek; bu maksatla, millî tasarrufu artırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma plânlarını yapmak Devletin ödevidir."

"Madde 42- Çalışma herkesin hakkı ve ödevidir.

Esas No.:1963/336
Karar No.:1967/29

Devlet, çalışanların insanca yaşaması ve çalışma hayatının kararlılık içinde gelişmesi için, sosyal, İktisadî ve malî tedbirlerle çalışanları korur ve çalışmayı destekler; işsizliği önleyici tedbirleri alır.

Angarya yasaktır.

Memleket ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda vatandaşlık ödevi niteliği alan beden veya fikir çalışmalarının şekil ve şartları, demokratik esaslara uygun olarak kanunla düzenlenir."

"Madde 47- İşçiler, işverenlerle olan münasebetlerinde, iktisadî ve sosyal durumlarını korumak veya düzeltmek amacıyla toplu sözleşme ve grev haklarına sahiptirler.

Grev hakkının kullanılması ve istisnaları ve işverenlerin hakları kanunla düzenlenir." Sendikalar Kanununun dâva konusu hükmü :

"Madde 14- 1. Bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküller, tüzel kişi olarak genel hükümlere göre sahip oldukları yetkilerden başka, aşağıda zikredilen faaliyette bulunabilirler.

h) Grev veya lokavta karar vermek ve idare etmek;

4. Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu hükümleri saklıdır."

Davacı, lokavtın, Anayasa'da öngörülmediği, işçiyi yoksulluğa düşürecek ve işsizliği doğuracak nitelikte bulunduğu, mülkiyet hakkının toplum yararına aykırı kullanılması demek olduğu nedenleriyle Anayasa'nın çeşitli hükümlerine karşı bulunduğunu ileri sürerek 274 sayılı Sendikalar Kanununun 14. maddesinin 1 sayılı bendinin (h) fıkrasında ve 4 sayılı bendindeki lokavta ilişkin hükümlerin İptalini istemiştir.

Lokavtın tanımlanmasına ve esasına ilişkin hükümlere 275 sayılı Kanunda yer verilmiş 274 sayılı Kanunda da bu hakka çeşitli nedenlerle değinilmiştir.

15.7.1963 günlü ve 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanununun 18. maddesinin birinci fıkrasında lokavt şöyle tanımlanmıştır;

"Bir İş kolunda veya iş yerinde faaliyetin büsbütün durmasına sebep olacak tarzda, işveren veya işveren vekili tarafından kendi teşebbüsü ile veya bir teşekkülün verdiği karara uyarak işçilerin topluca işten uzaklaştırılmasına lokavt denir."

Görülüyor ki lokavt, işverenin, işçileri topluca işten uzaklaştırmasıdır. Elbette bu hal, bir süre işsizliğe sebep olacak, grevde olduğu gibi insan gücünün geçici olarak iş hayatından uzaklaşması sonucunu doğuracaktır. Fakat bu, belirli iktisadî ereklere ulaşmak, sermaye ile emek arasında bir denge kurmak gibi haklı nedenlere dayanmaktadır. Aşağıda yazılı gerekçelerden ötürü, Kanun Koyucunun lokavtı bir hak olarak tanınması, Anayasa'mızın yapısına aykırı bir nitelik taşımamaktadır.

A) Anayasa'nın 2. maddesinde açıklandığı gibi, Türkiye Cumhuriyeti, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan ... demokratik, ... sosyal bir hukuk devletidir. Demokratik sosyal hukuk devleti; insan hak ve hürriyetlerine saygı gösteren, ferdin huzur ve refahını gerçekleştiren ve teminat altına alan, kişi ile toplum arasında denge kuran, emek ve sermaye ilişkilerini dengeli olarak düzenleyen, özel teşebbüsün güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayan, çalışanların insanca yaşaması ve çalışma hayatının kararlılık içinde gelişmesi için sosyal, iktisadî ve malî tedbirler olarak çalışanları koruyan, işsizliği önleyici ve millî gelirin, adalete uygun biçimde dağılmasını sağlayıcı

tedbirler alan, adaletli bir hukuk düzeni kuran ve bunu, devam ettirmeğe kendini yükümlü sayan, hukuka bağlı kararlılık içinde ve gerçekçi bir özgürlük rejimini uygulayan devlet demektir.

İşvereni bir yana bırakarak, sadece işçinin çıkarları ile uğraşmak, işçileri ele alıp özel teşebbüsü ihmal etmek Anayasa'nın yapısına, adaletli hukuk düzeni kavramına uymaz. Nitekim Anayasa, 41. ve onu izleyen maddeleriyle çalışanların insanca yaşaması ve çalışma hayatının kararlılık içinde gelişmesi için gerekli tedbirleri almakla devleti ödevli kıldığı gibi 40. maddesiyle de herkesi dilediği alanda çalışma ve sözleşme yapma hürriyetlerine sahip kılmakta, vatandaşın iktisat alanında teşebbüs sahibi olmak hakkını temel haklardan saymakta ve böylece özel teşebbüslerin kurulmasını serbest bırakmakta, devleti, özel teşebbüslerin, millî iktisadın gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirler almakla da ödevli kılmaktadır.

Görülüyor ki Anayasa, devleti, iş verenle işçi arasında ekonomik ve sosyal bir denge kurmak, sermayenin emeği ve emeğin sermayeyi sömürmesini, bu iki varlıktan birinin ötekini önleyici tedbirleri almakla yükümlü tutmuştur.

Grev, işçinin kendi çıkarlarını işverene karşı korumak için Anayasanın işçiye tanıdığı bir haktır. İşçinin bu hakkı karşısında, işverenin de bir takım haklarının bulunması gerekir. Yoksa işveren işçinin grevi karşısında, hemen her zaman işçinin isteklerini kabul etmek zorunda kalır ve böylelikle sosyal ve ekonomik denge bozulur. Grev nasıl işçiler için ekonomik bir savaş aracı ise, lokavt da işverenler için ekonomik bir savaş aracıdır. Bunların her ikisi de toplu iş uyuşmazlıklarının çözümlenmesi hususunda kullanılan haklardır. Pazarlığa oturan taraflardan birinin eline grev gibi çok önemli ve etkili bir baskı aracı verilirken diğer tarafı, bir olanaktan yoksun bırakmak, işverenin güvenini sarsıp toplum için emek gibi önem taşıyan sermaye erkini zayıflatabilir. Demokratik sosyal hukuk devletinin bütün ereği, bir sınıfın ezilmesi pahasına diğer bir sınıfın gelişmesine, dengesizliğe olanak vermemektir. Devlet işsizliği önlerken sermaye sahibini zayıf bir duruma sokamaz.

Bütün mesele, işçilerin çıkarları ile işverenlerin çıkarları arasında âdil bir hukuk düzeni gereği bir bağdaştırma ve uzlaştırma yolunun bulunabilmesidir.

Bunlardan ötürü davacının dilekçesinde ileri sürdüğü gibi, çalışanların insanca yaşamalarını sağlayıcı tedbirler almakla ödevli devletin, işçilerin geçici olarak işsiz kalması sonucunu doğuracak lokavt hakkını işverenlere tanınması, sosyal devlet kavramına aykırı düşmez.

Devletin, grev karşısında lokavt hakkının tanınmaması ile birçok işverenlerin, iş hayatından çekilmeleri sonucunda önü alınamayacak işsizlik durumlarının ortaya çıkması ihtimalini hesaba katarak, daha büyük bir kötülüğü önlemek için belli iş yerlerinde veya alanlarında işçilerin geçici olarak işsiz kalmaları sakıncasını doğuracak bir yola girmek zorunluğunu duyması, Anayasa ile kendine yüklenen sosyal ödevleri yerine getirmekten kaçındığı anlamına gelmez.

B) Diğer taraftan Anayasamızın 47. maddesinin son fıkrasında "grev hakkının kullanılması ve istisnaları ve işverenlerin hakları kanunla düzenlenir" denmektedir. Bu hüküm, işçinin grev hakkı karşısında, işverenlerin de haklarının düzenleneceğini açıkça göstermektedir.

Anayasa koyucu, işçinin grev hakkı karşısında, İşverenin de bir takım haklara sahip kılınması gereğini kabul etmekte ve bunu düzenlemeyi yasa koyucunun takdirine bırakmakta, işverene tanınan haklar arasında lokavtın bulunmasını yasaklayıcı bir hükmü öngörmemektedir.

Gerçekten Anayasa, lokavt hakkından olumlu veya olumsuz söz etmemiştir. Anayasa bu hakkı ne teminatı altına almış ve ne de yasaklamıştır. Grev Anayasa'nın teminatı altında bir temel hak olduğu halde, lokavtta böyle bir nitelik yoktur. Bunun sonucu şudur:

Anayasa'nın grevi bir hak olarak kabul ettiği halde lokavttan söz etmemesi, lokavtı reddettiğini göstermez. Yasama organı, memleketin sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını gözönüne alarak lokavtı ister bir hak olarak tanır, isterse tanımaz; yeterki, işverenlerle işçiler arasındaki uyuşmazlıkta sosyal dengeyi adalete uygun bir yolla bağdaştıracak hükümleri koymuş bulunsun. Her iki halde de Anayasa'ya aykırılık söz konusu olamaz. Fakat grev hakkı temel haklardan olduğu için özel bir kanunun bu hakkı tanımaması Anayasa'ya aykırı olur. Burada gözönünde tutulması gereken husus, kanun koyucunun grevi ve gerekli görmesi halinde de, lokavtı, Anayasa'nın sözüne ve ruhuna uygun olarak düzenlemek zorunluğunda olduğudur. Bu esasa riayet şartıyla her iki konuyu da kendi takdir ölçüleri içinde düzenlemekte kanun koyucu serbesttir.

C) Anayasa'nın hazırlık çalışmalarına ilişkin belgeler, 47. maddenin gerekçesi, Mahkememizin yukarıda açıklanan görüşünü doğrulayıcı niteliktedir.

Nitekim Temsilciler Meclisi Anayasa Komisyonu raporunda 46. madde olan Anayasa'nın 47. maddesine ilişkin gerekçede "lokavt hakkı da, mahiyetinden doğan farklılıklar hariç, grev hakkına muvazi olarak kanunla düzenlenecektir. Ancak, bunun bir insan hakkı olarak Anayasa'da zikredilmesi için sebep yoktur. Nitekim diğer Anayasalarda da durum böyledir." (Temsilciler Meclisi, Sayı: 35-T. C. Anayasa tasarısı ve Anayasa Komisyonu Raporu 5/7 sahife: 24-25) denmektedir.

Yine sözü edilen maddenin Temsilciler Meclisinde görüşülmesi sırasında, lokavtın Anayasa'da yer alması dilekleri karşısında söz alan Anayasa Komisyon Sözcüsü "Anayasa'da bu hususta menfi veya müsbet bir kayıt bulunması için sebep yoktur. Grev hakkını Anayasa'da belirtmekte ise zorunluk vardır... Bundan başka Anayasa'ya konulan, temel haklar arasına giren sosyal haklar, iktisaden zayıf olanları korumak için tanınmış haklardır. Lokavt böyle değildir. Bir insan hakkı şeklinde ayrıca Anayasa'da belirtilmemesi, gerekirse kanun koyucu tarafından kabul edilmesi yolu tercih edilmiştir." (Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi Cilt: 3, 46. Birleşim. 17.4.1961, S. 297-300) demiştir.

Temsilciler Meclisinin 2.5.1961 günlü oturumundaki görüşme sırasında lokavtın metne eklenmesi yolunda bir önerge verilmiş, buna karşı Komisyon Sözcüsü, "grev gibi lokavtın da ileride bir kanunla Anayasa'nın ruhuna ve zihniyetine uygun olarak düzenlenebileceğini, lokavtın tanınıp tanınmamasını ve şartlarının kanun tedvin edilirken münakaşa konusu olacağını" bildirmiş ve önerge oylama sonunda reddedilmiştir. (Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi 58. Birleşim 2.5.1961-S: 512, Cilt: 4).

Anayasa'nın 47. maddesinin yazılışından ve hazırlık çalışmalarından, lokavtın, bir teme! hak olarak benimsenmediği, ancak grevin düzenlenmesi sırasında işverenleri, işçiler karşısında savunmasız bir durumda bırakmamak için kanun koyucu tarafından onlara bir takım haklar tanınmasının öngörüldüğü, bu haklar arasında lokavtın bulunup bulunmamasının kanun koyucunun takdirine bırakıldığı sonucu çıkmaktadır.

D) Davacı, dilekçesinde, Sendikalar Kanunu ile tanınan lokavt hakkının, işverene, çalışanları toptan işten atmak yetkisini vermekle, mülkiyet hakkı sahibine toplum yaran dışında tasarruflarda bulunmak olanağını, Anayasa'nın 36. maddesine aykırı olarak, sağlamakta olduğunu ileriye sürmektedir.

Önce eldeki konumuz, mülkiyet hakkının kamu yararına aykırı kullanılması değil, bir işletmenin güvenlik ve kararlılık içinde çalıştırılmasını ve geliştirilmesini sağlayıcı tedbirlerin alınmasıdır. Bundan ötürü bir işverenin, ekonomik ve sosyal zihniyet içinde işini geliştirmek ve daha verimli kılmak için iş koşullarında ve bunların uygulanması biçim ve usullerinde değişiklik

Esas No.:1963/336
Karar No.:1967/29

yapmak ereği ile kanun sınırları içinde lokavt hakkını kullanması, mülkiyet hakkının toplum yararına aykırı kullanılması niteliğini taşımaz.

Öte yandan, ekonomik ve sosyal dengeyi sağlamak gibi doğru ve haklı bir düşünceye dayanılarak kabul edilmiş olduğu için bu hakkın mülkiyet hakkının kamu yararına aykırı biçimde kullanılması olarak düşünülmesine yer yoktur.

Bu nedenlerle Sendikalar Kanununun 14. maddesinin 1 sayılı bendinin (h) fıkrası ile 4 sayılı bendindeki lokavta ilişkin hükümler, Anayasa'ya aykırı değildir ve davacının bu konuya ilişkin iptal isteminin reddi gerekir.

VI.

İstemle ilgili Anayasa hükmü :

Madde 31- III. bölümünde yazılıdır.)

Sendikalar Kanununun dâva konusu hükmü :

"Madde 23- 1. Bu kanuna göre kurulan mesleki teşekküller, üyelerince ödenecek aidat miktarını, Cemiyetler Kanunundaki kayıtlara bağlı kalmaksızın tespit edebilirler.

2. Aidatın tesbiti, azaltılması veya çoğaltılması genel kurul kararı ile olur.

3. Belli bir işyerinde çalışan işçilerin en az dörtte birinin belli bir sendikaya veya bir arada hareket eden muhtelif sendikalara mensup olması halinde, bu işçileri temsil ettiğini tevsik eden sendika veya sendikaların yazılı müracaatı ve aidatı kesilecek sendika üyesi İşçilerin listesini vermesi üzerine, işveren, üyelik aidatını ve toplu İş sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu gereğince o sendikaya veya onun mensubu olduğu federasyona ödenmesi gerekli dayanışma aidatını, işçilere yapacağı ücret tediyeından kesmeğe ve hangi işçilerin üyelik veya dayanışma aidatını kestğini bir liste halinde ilgili sendikaya bildirmeğe mecburdur. Bu hükme göre üyelik veya dayanışma aidatını kesmeyen işveren, ilgili sendika veya sendikalara karşı, kesmediği aidat tutarınca sorumludur.

Sendika, bu hizmeti karşılığında işverenin masraflarını, işverenin talebi üzerine, ödemeğe mecburdur.

4. işverene başvuran işçi sendikası veya sendikalarının 3. bentte gösterilen vasıfta olup olmadıkları konusunda işverenle sendika veya sendikalar arasında anlaşmazlık çıkması takdirinde, işveren veyahut sendika veya sendikaların yazılı müracaatı üzerine, anlaşmazlık, müracaat tarihinden itibaren üç iş günü içinde bölge çalışma müdürlüğünce çözülür. Bölge çalışma müdürlüğünün bu konudaki kararlarına karşı ilgililer, kendilerine yapılacak yazılı bildiri tarihinden başlayarak üç iş günü içinde iş dâvalarına bakmakla görevli mahallî mahkemeye itiraz edebilirler. Bu itiraz, üç iş günü içinde kesin olarak karara bağlanır."

Sendikalar Kanununun 23. maddesinin 4 sayılı bendinde yazılı mahkeme kararının kesinliğine ilişkin hüküm, III. bölümde açıklanan nedenlerden ötürü Anayasa'nın 31. maddesine aykırı değildir ve bu konuya ilişkin iptal isteminin reddi gerekir.

VII.

İstemle ilgili Anayasa hükümleri:

"Madde 12- Herkes, dil, ırk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din ve mezhep ayırımı gözetilmeksizin, kanun önünde eşittir.

Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz."

"Madde 15- Özel hayatın gizliliğine dokunulamaz. Adlî kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır.

Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; kamu düzeninin gerektirdiği hallerde de, kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça, kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz."

Sendikalar Kanununun dâva konusu hükümleri:

Sendikalar Kanununun değişik 27. maddesi hükmünce, bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküllerle bunların şube ve temsilciliklerinin başkan ve yönetim kurulu üyeleri, bu göreve seçildikten sonra üç ay içinde kendilerinin, eşlerinin ve velayetleri altındaki çocuklarının malik buldukları mallan ve gelirlerini gösteren bir bildirimli noterliğe vermek zorundadırlar. Bu bildirimlerde yazılı olanlar açıklanamaz. Ancak, istek üzerine yargı mercilerine veya denetleme ve inceleme yetkisi olan makam ve mercilere verilir.

Davacı, bu bildirimlerin idarî makamlara verilmesini öngören son fıkra hükmünü Anayasa'ya aykırı bulmaktadır.

a) IV. bölümünde açıklandığı gibi Sendikalar Kanununa göre kurulan teşekküller, özel hukuk tüzel kişileri olmakla birlikte, kamu düzenini ve kamu yararını yakından ilgilendiren kuruluşlar olup, bu yönleri ile idarî denetime bağlı tutulmaları gerektir. Bu bakımdan, meslekî teşekküllerin özel hukuk tüzel kişileri ile bir tutulmaları ve yöneticilerinin aynı durumda düşünölmeleri doğru olamaz.

Burada söz konusu bildirimle ilgili tutulan kişilerin, bildirim verme yükümü, seçil dikleri görevin ve görev aldıkları kuruluşların niteliğinden doğmaktadır. Yönetenlerin, kuruluşu, temel ereklerine uygun şekilde yürötmeleri gerektir. Bunların, görevlerini kanun çerçevesi içinde yapıp yapmadıklarını, görevlerini şahsî servet sağlamak suretiyle kötüye kullanıp kullanmadıklarını bildirimlerinin gerçeğe uygun olup olmadıklarını idarenin, Anayasa ilkelerine uygun olarak, izleyip denetlemesi kamu yararı ve düzeni gereğidir.

Öte yandan İdare ciddî bir şüphe veya ihbar üzerine hemen ve kendiliğinden hare kete geçerek gereken inceleme ve denetlemeleri yapabilir. Yargı mercileri ise ancak dâva yolu ile önlerine gelen uyuşmazlıkları çözümler. Bu bakımdan bildirimli isteme yetkisinin idareye de verilmesi hem olaya çok çabuk el konması olanağının sağlanması ve hem de yöneticilerin eğri yollara sapmalarının önlenmesi yönünden çok yararlı ve etkilidir.

Burada dikkat edilecek önemli nokta, noterin, istek üzerine, bildirimli vereceği idarî makamın, denetleme ve inceleme yetkisi bulunması gereğidir. Kanun veya tüzökle verilmiş böyle bir yetkisi bulunmayan makam bu bildirimli isteyemez ve isterse kendisine verilemez.

27. maddenin son fıkrasının sözü edilen hükmü, bu anlamı ile Anayasa'ya aykırı değildir.

b) Dâva konusu hükmün Anayasa'nın 12. maddesine de aykırı bir yönü yoktur. Çünkü eşitlik, kişinin toplum içindeki hukukî durumları ile gözönüne alınmak gerekir. Sosyal ve ekonomik hayatın temel dayanaklarından olan bu kuruluşların başkan ve yönetim üyelerinin hukukî durumları böyle bir görev almamış olan kişilerle bir arada düşünölemez. Buradaki ayırım, alınan görevin gereğidir.

Kaldığı konumuzda Anayasa'nın 12. maddesinde yer alan özelliklerin herhangi birisine dayanılarak yapılmış bir ayırım da söz konusu değildir.

Bu nedenlerle olayda eşitlik ilkesine aykırılık da yoktur.

c) Davacının Özel hayatın gizliliği iddiasına gelince; Anayasa'nın 15. maddesinin birinci fıkrası hükmü gereğince, özel hayatın gizliliğine dokunulamaz. Bu hüküm, maddenin gerekçesinde de belirtildiği gibi, özel hayatın dokunulmazlığı ilkesi, bir kişinin bedeninin tamamlılığına dokunmama, var olan özgürlüğünü engellememe kuralı yanında, o kişinin maddece ve madde dışı alanda sürüp gitmesi demek olan özel hayat ile aile hayatının dokunulmazlığını anlatır. Kişinin mal durumu da özel hayatındandır. Bunun da gizliliğine dokunulmamak gerekir. Fakat her temel hak gibi bu temel hak da Anayasa'nın 11. maddesi hükmünce, özüne dokunmamak şartı ile, kamu yararı ve kamu düzeni gereği kanunla sınırlanabilir. Yukarıda açıklandığı gibi, sözü edilen bildirim, istem üzerine, denetleme ve inceleme yetkisi bulunan idarî makama verilmesinde kamu yararının var olduğu açıktır.

Öte yandan bu kayıtlama ile özel hayatın gizliliği ilkesinin özüne de dokunulmuş değildir. Çünkü bildirim herkese yapılmayacağından iddia edildiği gibi alenilik söz konusu değildir. Bildirim resmî gizlilik yeri olan notere verilecektir. Noter, bildirimde yazılı olanları kimseye açıklayamaz ve herhangi bir kişi ve makama veremez. Ancak, yargı mercileri ile kanun veya tüzük gereğince denetleme ve inceleme yetkisi olan makam ve mercilere verebilir. Bundan dolayı kanunla yapılan söz konusu sınırlama hiç bir yönden Anayasa'ya aykırı sayılamaz.

Bu nedenlerle Sendikalar Kanununun 27. maddesinin son fıkrasındaki "talep üzerine denetleme ve inceleme yetkisine sahip diğer makam ve mercilere tevdi olunur- hükmü, Anayasa'nın 12. ve 15. maddelerine aykırı değildir ve bu konuya ilişkin istemin reddi gerekir.

VIII.

İstemle ilgili Anayasa hükümleri :

(Madde 11- 1. bölümde yazılıdır.)

(Madde 46/1- 1. bölümünde yazılıdır.)

"Madde 47- İşçiler, işverenlerle olan münasebetlerinde, iktisadî ve sosyal durumlarını korumak veya düzeltmek amacı ile toplu sözleşme ve grev haklarına sahiptirler.

Grev hakkının kullanılması ve istisnaları ve işverenlerin hakları kanunla düzenlenir." Sendikalar Kanununun dâva konusu hükmü :

"Madde 29- Bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküller her hesap veya bütçe devresine ait bilanço ve hesaplarını ve çalışma raporlarını ait olduğu devreyi takip eden üç ay içinde Çalışma Bakanlığına gönderirler. Bu bilanço ve hesaplar meyanında teşekkülün o devre içindeki:

1. Gelirleri ve gelir menbaları;
2. Giderleri ve sarf yerleri;
3. Başkana ve idarecilere verilen ücretlerle memur ve müstahdemlere ödenen meblağlar;
4. Para mevcudu;
5. Demirbaş mevcudu;
6. Gayrimenkul mevcudu;

Esas No.:1963/336
Karar No.:1967/29

7. Çalışma Bakanlığınca teşekkülün malî durumu ile ilgili olarak istenecek sair bilgiler bulunur."

Sendikalar Kanununun 29. maddesi, bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküllere her hesap veya bütçe devresine ait bilanço ve hesaplarını ve çalışma raporlarını belirli süre içinde Çalışma Bakanlığına göndermek görevini yüklemiştir.

Bu hükümlerin konulmasındaki ereğin, konuyu yakından ilgilendiren bu kuruluşların idarî denetimini sağlamak olduğu açıktır.

IV. bölümde belirtildiği gibi sendika, birlik federasyon ve konfederasyonlar, sosyal ve iktisadî hayatımızda geniş etkileri olan topluluklardır. Bu kadar önemli kuruluşlarla idarenin ilgisiz kalması düşünülemez.

Nitekim Anayasa'nın 46. maddesinin birinci fıkrası gereğince, sendikalar ve sendika birlikleri kurma, ona üye olma ve üyelikten ayrılma temel haklarına sahip olan çalışanlar, aynı maddenin son fıkrası hükmüne göre, toplumsal çalışmalarını demokratik kurallara uydurmak zorundadırlar.

Bu son fıkra, gerekçesinde de belirtildiği gibi, sendikaların soysuzlaşmalarına ve demokratik düzene aykırı çalışmalarına engel olacak bir teminat hükmünü kapsamaktadır; bu denetim de idareye aittir.

Bu tür kuruluşların, Anayasa'da yer almış temel ilkelere aykırı çalışmalarda bulunup bulunmadıklarını, şu veya bu siyasî partiye araç olarak Türkiye'de sınıf kavgasını kışkırtmak isteyenlere yardım edip etmediklerini, kimlerden yardım alıp, kimlere yardım ettiklerini, dıştan malî yardım görüp görmediklerini özetle nasıl bir yön tuttıklarını izlemek, demokratik sosyal hukuk devleti içinde devlet idaresi sorumluluğunu omuzlarına yüklenmiş hükümetin başta gelen görevlerindedir.

Kaldı ki 29. madde hükmü, esasta gizli kalacak olan bir konunun açıklanmasını gerektirmiş de değildir. Yukarıda açıklandığı gibi, demokratik bir düzen içinde çalışmakla yükümlü sendikalar ve sendika birlikleri çalışmalarının ve hesaplarını genel kurullarına açıklamak zorundadırlar. Çalışma Bakanlığı, Genel Kurul toplantılarına memurlarını göndererek gerekli bilgilerini edinebilir. Ayrıca, Sendikalar Kanunu, iş vereni sendika aidatını kesmekle yükümlü tuttuğuna göre, sendikaların aidatla sağlanan gelirlerinin gizlenmesi de söz konusu değildir ve sendikaların aidat dışında ne gelir elde ettiklerini bilmek de idarenin yetkisi içindedir.

Bilanço ve raporları alan Bakanlık, şüphe yaratan haller ve kanuna aykırı tutumlar karşısında sendikayı kapatacak veya çalışmalarını durduracak değildir. O, raporlar üzerinde yaptığı incelemelerde sendikanın çalışmalarında tuttuğu yolun kanun hükümlerine, demokratik düzene aykırı olduğu kanısına varırsa, kanun hükümleri çevresinde işlem yapacak, gerekirse Cumhuriyet Savcılığına durumu bildirecek, sonuç, yargı yerlerinde alınacaktır.

Görülüyor ki bilanço ve raporların Çalışma Bakanlığına verilmesi, hür sendikacılık temel hakkının özünü zedeleyici bir nitelik taşımamaktadır.

Öte yandan siyasî partileri demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsuru sayan Anayasa, (Madde 56/3) 57. maddesinin ikinci fıkrasıyla bunları, gelir kaynakları ve giderleri hakkında Anayasa Mahkemesine hesap vermekle yükümlü kılarak malî denetime tabi tutmuştur. Böyle bir Anayasa düzeni içinde siyasî partiler gibi, ekonomik ve sosyal hayatımızda önemi açık olan sendikalar ve sendika birliklerinin de gözetime bağlı tutulmaları, belirli makama hesap vermek

Esas No.:1963/336
Karar No.:1967/29

suretiyle malî kaynaklarını, gelir ve giderlerini açıklamaları, Anayasamızın sözüne ve özüne aykırı sayılamaz.

15.7.1963 günlü ve 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu grev hakkını kullanmayı bir takım ön işlemlere bağlı tutmak, grev kararı almayı ve greve başlamayı belirli sürelerle ve işverene haber verme koşullarına bağlamak suretiyle İşveren tarafından bilinmeyen ve kestirilemeyen bir anda işin bırakılmasını yasaklamış. Bu yönü ile de malî durumun bildirilmesi ve çalışma raporunun verilmesi grev yapma yetkisini zedeleyici nitelikte görülmemiştir.

Bu nedenlerle Sendikalar Kanununun 29. maddesi, Anayasa'nın 11, 46/1 ve 47 maddelerine aykırı değildir ve bu konuya ilişkin istemin reddi gerekir.

IX. İstemle ilgili Anayasa hükümleri :

"Madde 30- Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmayı veya delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadiyle veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunla gösterilen diğer hallerde hâkim kararı ile tutuklanabilir. Tutukluluğun devamına karar verilebilmesi aynı şartlara bağlıdır.

Yakalama ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir.

Yakalanan veya tutuklanan kimselere, yakalama veya tutuklama sebeplerinin ve haklarındaki iddiaların yazılı olarak hemen bildirilmesi gerekir.

Yakalanan veya tutuklanan kimse, tutuklama yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç, 24 saat içinde hâkim önüne çıkarılır ve bu süre geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun kılınmaz.

Yakalanan veya tutuklanan kimse, hâkim önüne çıkarılınca durum hemen yakınlarına bildirilir.

Bu esaslar dışında işleme tabi tutulan kimselerin uğruyacakları her türlü zararlar kanuna göre Devletçe ödenir."

Madde 31- (III. bölümde yazılı.) Sendikalar Kanununun dâva konusu hükmü :

"Madde 30- 1. Bu kanuna göre kurulan bir meslekî teşekkülün tüzüğü kanuna aykırı ise, iş dâvalarına bakmakla görevli mahallî mahkeme:

a) Bu teşekkülün faaliyetten men'ini; veya

b) Tüzüğünü kanuna uygun hale getirmesi için, teşekküle 60 günü geçmeyen bir mehil verilmesini kararlaştırır.

c) (b fıkrasının uygulanması takdirinde, verilmiş olan mehil sonunda, tüzük, mahkeme kararına uyularak değiştirilmemişse, teşekkülün mahkemece faaliyetten men'ine karar verilir.

d) Meslekî teşekkül, tüzüğünü mahkeme kararına uyarak değiştirdiğini 12 nci maddeye göre yetkili makama bildirir bildirmez faaliyetine tekrar başlayabilir.

2. Bu kanuna göre kurulan bir meslekî teşekkül, 16 ncı madde ve 1 inci maddenin 3 üncü bendi hükümlerini ihlâl ettiği takdirde, iş dâvalarına bakmakla görevli mahallî mahkeme kararı ile üç aydan altı aya kadar faaliyetten men edilir.

3. Bu kanuna göre kurulan bir meslekî teşekkül, 22 nci maddenin 3 üçüncü bendinde yazılı yasağa aykırı hareket ettiği takdirde, iş dâvalarına bakmakla görevli mahallî mahkeme kararı ile üç aydan altı aya kadar faaliyetten men edilir.

4. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 1 ve 2 nci maddeleri ile 3 üncü maddesinin 1 inci fıkrası ve 4 üncü maddesi, 19 uncu maddesinin 5 inci fıkrası ve 57 nci maddesinin 1 inci fıkrasında yer alan ilkelere aykırı amaçlar güden veya faaliyette bulunan meslekî teşekkül, iş dâvalarına bakmakla görevli mahallî mahkeme kararı ile kapatılır.

5. Yargılamanın her safhasında, hükümden önce dahi, işbu kanuna göre kapatmayı veya faaliyetten men'i gerektiren fiilin işlendiğine dair kuvvetli emareler bulunmak şartıyla, bu gibi teşekküller, Cumhuriyet Savcısının talebi üzerine, mahkeme kararı ile faaliyetten men edilebilir.

6. Faaliyetten men edilen teşekkülün mallarının idaresi ve menfaatlerinin korunması, medeni kanunun hükümleri gereğince tayin olunacak bir veya üç kayyum tarafından ifa edilir.

Kapatma halinde fesih hükümleri uygulanır.

7. Bu maddede zikri geçen haller dışında, bu kanuna göre kurulmuş meslekî teşekküller faaliyetten men edilemez ve kapatılamaz.

8. 12 nci maddenin 4 üncü bendi hükmü ile 25 inci maddenin 1 inci bendi hükmüne aykırı hareket eden meslekî teşekkülün yönetim kuruluna, meslekî teşekkül mensuplarından birinin başvurması üzerine, iş dâvalarına bakmakla görevli mahallî mahkeme kararı ile işten el çektirilir. Bu takdirde, görevli mahkeme teşekkülün genel kurulunu kanun ve tüzük hükümleri gereğince en kısa zamanda toplamak ve yeni yönetim kurulu seçilinceye kadar cari işleri yürütmekle görevli olmak üzere, medeni kanun hükümleri gereğince bir veya üç kayyum tayin eder.

9. 25 inci maddenin 2 nci bendi hükmüne aykırı olarak seçim yapılması halinde, meslekî teşekkül mensuplarından birinin başvurması üzerine, iş dâvalarına bakmakla görevli mahallî mahkeme, bu seçimleri iptal eder.

İptal edilen seçim başkanlık seçimi ise, yönetim kurulu, kendi üyeleri arasından, yenisi seçilinceye kadar geçecek süre için bir geçici başkan seçer.

İptal edilen seçim kurulu seçimi ise, 8 inci bent hükmü uygulanır.

İptal edilen seçim denetçi seçimi ise, mahkeme, yenileri seçilinceye kadar denetçilik yapmak üzere yeter sayıda denetçi tayin eder.

İptal edilen seçim haysiyet divanı seçimi ise, genel kurul yenisini seçmek üzere derhal toplantıya çağrılır."

a) Dâvacı, Sendikalar Kanununun 30. maddesinin 5 sayılı bendini, tutuklama ile bir tutmakta ve görüşünü bu yönden yürüterek sendika gibi bir topluluğun, hükmünden önce faaliyetten men edilmesinin, sendika kurma hak ve hürriyetini zedelediğini ve bu halin Anayasa'nın 30. ve 31. maddelerine aykırı olduğunu ileriye sürmektedir.

Anayasa'nın 30. maddesi, gerçek kişilerin özgürlüğünü sınırlayan hükümleri kapsamaktadır; bundan ötürü bu hükümlerin bir tüzel kişi olan sendikalar bakımından uygulanması düşünülemez; zaten bir gerçek kişinin tutuklanması ile bir sendikanın çalışmasının durdurulması, hukuki nitelikte aynı değildir. Bunun sonucu olarak Anayasa'daki tutuklama nedenleri ile sözü geçen 5 sayılı bentteki tedbir nedenleri, birbirinden ayrıdır. Ve bu nedenlerin ayrı olmasında da Anayasa'ya aykırı

Esas No.:1963/336
Karar No.:1967/29

bir yön yoktur. Çünkü Anayasa, bütün tedbirlerin dayanacağı nedenlerin, tutuklama nedenlerine uygun olması hükmünü koymuş değildir. tedbir koşulları, konularının hukuki ve sosyal yönden önemine göre düzenlenir.

Demokratik sosyal hukuk devletinde, sosyal ve ekonomik sorunların çözümlenmesinde Devlet hayatına katılmış, Devletin görevlerine yardımcı duruma girmiş bulunan bu kuruluşların kötü yolda çalışmasından doğacak sosyal tehlike, bir kişinin tutuklanmasından doğacak sosyal tehlikeden daha etkilidir.

Sendikalar Kanununun 30. maddesi uyarınca yine bu kanuna göre kurulan teşekküllerin faaliyetten men edilme ve kapatılma nedenlerini, doğrudan doğruya demokratik ilkelerle, Devletin bütünlüğü ile, bu kuruluşların kuruluş amaçları ile ilgilidir. sosyal ve ekonomik hayatın olmaması, Anayasa'nın 46. maddesinin son fıkrası gereğidir ve bu, bir kamu düzeni sorunudur.

Öte yandan bu teşekküllerin, siyasi çalışmalarının üstünde, mesleki niteliklerini korumaları, siyasi parti ve siyasi görüş ayırımı gözetmeksizin üyelerinin mesleki yararlarını koruyucu ve amaçlarına uygun bir yolda yürümeleri, soysuzlaşmamaları, kötü yollara sapmamaları da yine kamu yararı gereğidir.

Bu nedenlerden ötürüdür ki bu kuruluşların siyasi partilerden veya onlara bağlı kuruluşlardan herhangi bir suretle yardım kabul etmeleri ve onlara maddi yardımda bulunmaları ve onların teşkilatı içinde yer almaları eşitlik ilkesine aykırı bir yön tutmaları ve aynı kanunun 22. maddesinin 2 sayılı bendinde yazılı kurum ve kuruluşlardan bağış almaları ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sının 1. ve 2. maddeleriyle 3. maddesinin birinci fıkrası ve 4. maddesi, 19. maddesinin beşinci fıkrası ve 57. maddesinin birinci fıkrasında yer alan ilkelere aykırı amaç gütmeleri ve çalışmaları ve bu ilkelere aykırı çalışan milletlerarası işçi ve işveren teşekküllerine üye olmaları yasaklanmıştır. Yapılan bu yasaklamaların önemi ise, çok açıktır.

İşte bu yasaklara aykırı davranış ve çalışmaların toplum içindeki tehlike ve zararını bir kişinin tutuklanması ile bir tutmak, konumuzu Anayasa'nın 30. maddesi ile ilgili görmek, hiç bir zaman doğru olamaz.

b) Öte yandan 30. maddenin 5 sayılı bendinde sözü edilen hüküm, bir tedbir niteliğindedir. Bu tedbir, Anayasa'nın 136. ve 140. maddelerine göre, Anayasa sınırları içinde, kanunla düzenlenmesi gereken ve Anayasa'nın 31. maddesinde dâva hakkının kullanılmasında yararlanılacağına değinilen, "meşru vasıta ve yollar" sözünün kapsamına da giren yargılama usullerine ilişkin bir konudur.

Kanun koyucu, bu olayda başka koşullar koşmaksızın yalnız belirli fiilin işlendiğini gösteren kuvvetli emarelerin bulunmasını tedbir için yeterli görmeyi kamu yararına uygun bulmuştur.

Gerçekten de bu kuruluşlardan herhangi birinin, anılan yasaklara aykırı hareket ettiğine dair kuvvetli emarelerin bulunması halinde, çalışmasının durdurulması, bu işlemin yargılama sonuna bırakılmaması yerinde bir davranış ve açıkça kamu yararı gereğidir. Çünkü, yukarıda açıklandığı gibi böylece büyük sosyal tehlikeler önlenmiş ve toplum dirliği korunmuş olacaktır.

Zaten delil, hüküm için aranır. Tedbir kararı vermek için hüküm vermeğe yetecek güçte delil aranmasına hukuki bir gerek yoktur. Tersine kabul edildiğinde tedbir, niteliğini ve gerekliliğini kaybeder.

Sözü edilen 5 sayılı bentte savunma hakkının kullanılmasını önleyici bir hüküm de yoktur.

Esas No.:1963/336
Karar No.:1967/29

Bu nedenlerle Sendikalar Kanununun 30. maddesinin 5 sayılı bendi, Anayasa'nın 30. ve 31. maddelerine aykırı değildir ve bu konuya ilişkin istemin reddi gerekir.

X Konu ile ilgili Anayasa hükümleri:

Madde 11- (Birinci bölümde yazılıdır).

Madde 46/1- (Birinci bölümde yazılıdır).

Madde 47- (Sekizinci bölümde yazılıdır).

Sendikalar Kanununun dâva konusu hükmü :

"Madde 31- 8., 29 uncu maddede yazılı bilgi ve belgeleri süresi içinde Çalışma Bakanlığına göndermeyen teşekkülün tüzüğüne göre sorumlu kişiler hakkında, beşyüz lîradan ikibin liraya kadar ağır para cezasına hükmolunur.

Bu bilgi ve belgeleri gerçeğe aykırı olarak verenler hakkında, ikiyüz liradan ikibin liraya kadar ağır para cezası ile birlikte üç aydan eksik olmamak üzere hapis cezasına hüküm olunur."

VIII. bölümde, Sendikalar Kanununun 29. maddesinin Anayasa'nın 11, 46/1. ve 47 maddelerine aykırı olmadığı gerekçeleriyle belirtilmiştir.

Sendikalar Kanununun 31. maddesinin 8 sayılı bendi ise, 29 maddenin bir yaptırımıdır. Yaptırımın ilgili bulunduğu temel hüküm, Anayasa'ya aykırı olmadığına, kanunla belirtilen cezada da bir aşırılık ve adalete aykırılık bulunmadığına göre anılan 8 sayılı bent hükmü Anayasa'ya aykırı değildir.

Bu nedenlerle Sendikalar Kanununun 31. maddesinin 8 sayılı bendi Anayasa'nın 11. 46/1 ve 47. maddelerine aykırı değildir, ve bu konuya ilişkin istemin reddi gerekir.

XI istemle ilgili Anayasa hükümleri :

Madde 10- Herkes, kişiliğine bağlı dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Devlet, kişinin temel hak ve hürriyetlerini, fert huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleri ile bağdaşamayacak surette sınırlayan siyasî, iktisadî ve sosyal bütün engelleri kaldırır; insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlar.

Madde 11- (I. Bölümde yazılıdır).

Madde 12- (XII. Bölümde yazılıdır).

Madde 46- (I. Bölümde yazılıdır).

Sendikalar Kanununun dâva konusu hükmü :

"Madde 31- 12. Bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküllerin faaliyetleri ile ilgili olarak, ağır hapis cezasını gerektiren bir suçtan veya taksirli suçlar hariç olmak üzere 6 ay veya daha fazla hapis cezasına hüküm giymiş olanlar ve alelîtlak zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık sahtecilik, inancı kötüye kullanmak, dolanlı iflâs gibi yüz kızartıcı suçlardan biriyle hüküm giymiş teşekkül yöneticileri veya mensupları, kanun hükümlerine göre haklarında uygulanacak diğer cezalar saklı kalmak kaydıyla, hükmün kesinleşmesinden itibaren bu kanuna

göre kurulan teşekküllerde idare, haysiyet divanı üyeliği, denetleme veya temsil görevi almak hakkını kaybederler.

Toplu iş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanununun 55, 56, 57, 58, 59, 60 ve 61 İnci maddelerine göre hüküm giymiş olanlar, kanun hükümlerine göre haklarında uygulanacak diğer cezalar saklı kalmak kaydıyla, hükmün kesinleşmesinden itibaren üç yıl süre ile, bu kanuna göre kurulan teşekküllerde idare, haysiyet divanı üyeliği, denetleme veya temsil görevi almak hakkını kaybederler.

Cezanın tecil veya af ile düşmüş olması, bu bent hükümlerinin uygulanmasına engel değildir."

a) IV. Bölümde açıklandığı gibi Sendikalar Kanununa göre kurulun meslekî teşekkülleri, özel hukuk tüzel kişileri olmakla birlikte derneklerden ayrı bir özellik gösteren ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına yaklaşan kurumlardır.

Bu nedendir ki Sendikalar Kanununa göre kurulan bu kuruluşları, derneklerle her yönden bir tutup muhakeme yürüterek, iddia özetinde belirtilen sonuçlara varmak gerçeklere aykırı düşer.

b) Sendikalar Kanununun çıkarılmasına bir gerek bulunup bulunmadığına gelince, yine I. ve II. bölümlerde işaret olunduğu gibi Anayasa'nın 46. maddesi, sendika ve sendika birlikleri kurmak hakkının kullanılması için ayrı bir kanun çıkarılmasını buyurmamıştır. Fakat Anayasa'nın 5. maddesi gereğince, bu maddenin gerekçesinde belirtildiği gibi, yasama, Anayasa'nın sınırları içinde ilkel ve genel bir yetkidir. Türkiye Büyük Millet Meclisi herhangi bir alanı, Anayasa'ya uygun olmak koşulu ile düzenleyebilir yahut düzenlemeyebilir.

Yasama organı, dâva konusu bu alanı, ilkel ve genel yetkisine dayanarak kanunla düzenlemeyi kamu düzeni ve yararı gereği görmüştür. Bunda Anayasa'ya aykırı bir yön yoktur.

c) Dâva, Sendikalar Kanununun 31. maddesinin 12 sayılı bendinin "alelîtlak zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanmak, dolanlı iflâs" a dair koyduğu sınırlama dışındaki bütün hükümlerine ilişkindir. Yani davacı, bendin birinci fıkrasındaki zimmet ve başkaları gibi yüz kızartıcı suçlardan biri ile hüküm giymiş olanın, hüküm kesinleştikten sonra bu kanuna göre kurulan teşekküllerde yönetim kurulu ve haysiyet divanı üyelikleri, denetleme veya temsil görevi alma hakkını kaybedeceğine ilişkin hükmü dâva dışı bırakmış ve dâvasını 12 sayılı bendin birinci fıkrasındaki öteki hükümlerle ikinci ve üçüncü fıkralarına yöneltmiştir.

Birinci fıkranın ilk cümlesinde sözü edilen hükümlülüğün anılan yasağı meydana getirmesi için olayda iki koşulun, bulunması gerektir.

Hükümlülüğün:

1- Sendikalar Kanununa göre kurulan meslekî teşekküllerin faaliyetleri ile ilgili olarak işlenen;

2- Ağır hapis cezası veya taksirli suçlar hariç olmak üzere, altı ay veya daha fazla hapis cezasını gerektiren; bir suçtan meydana gelmiş olması şarttır.

Bundan ötürü belirli görevlerde bulunan kişinin, meslekî kuruluş faaliyeti ile ilgili olmayan bir suçtan dolayı hükümlülüğü, anılan yasağı doğurmaz. Söz gelişi, bir sendikanın haysiyet divanı üyesinin, meslekî faaliyeti ile ilgili olmaksızın işlediği bir hakaret suçundan altı ay hapis cezası ile hüküm giymiş olması onun belirtilen görevlerden birini almak hakkını kaybetmesi sonucunu meydana getirmez.

İkinci unsura göre de meslekî faaliyeti ile ilgili olarak işlenen suçtan dolayı 6 yıldan az hapis veya para cezası ile hüküm giymiş olmak da kişinin bu kanun gereğince belli görevleri üzerine alma yeterliğini engellemez.

d) 12 sayılı bendin birinci fıkrasında yer alan dâva konusu suçlar, meslekî teşekküllerin demokratik bir düzen içinde ereklerine uygun çalışabilmeleri yönünden özel önem taşımaktadır. Kuruluşun çalışmaları ile ilgili olarak işlenmiş olan suç, söz gelişi sendikanın komünizm propagandası yüzünden kapatılmasını gerektiren bir suç ise, sendika kapatılacak, bu sendika yöneticisi cezalandırılacak, cezasını çektikten sonra bir sendikanın başına bir daha geçemeyecektir.

İşte sendika yöneticileri ve mensupları, 31. maddenin 12 sayılı bendinin birinci fıkrasında yazılı suçlarından dolayı, hüküm giyip, bu hüküm kesinleştikten sonra sadece Sendikalar Kanununa göre kurulan teşekküllerin herhangi birinde aynı bentte belirtilen görevleri almak haklarını yitireceklerdir. Bu yasaklama, sendikalarda belli görevleri alma konusundan öngörölmüş bir sınırlandırmadır.

Gerçi Anayasa'nın 46. maddesi sendikalar ve sendika birlikleri kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma haklarını temel haklardan saymıştır. Fakat bu haklar da, Anayasa'nın 11. maddesi gereğince, diğer temel haklar gibi kamu yararı nedeniyle kanunla sınırlanabilir.

Dâva konusu bent ile konulmuş olan bu yasaklama, meslek kuruluşlarının, ereklerine ve hukuk düzenine uygun çalışmalarının sağlanması ve bunun için, bu kuruluşların yönetim, denetim ve temsil işlerini görenlerin özel niteliklere sahip kılınması bakımından kamu yaran gereğidir.

Kaldığı burada bir temel hakkın bir yana bırakılması ve böylece bu hakkın özünün zedelenmesi değil, bu tür meslekî kuruluşlarda görev alabilme ve o görevde kalabilme yeteneğinin koşulları söz konusudur. Çünkü herhangi bir kuruluşta görev alabilme, o kuruluşun özelliklerinin gereği bir niteliğe sahip olmağı gerektirir. Anılan bent de bu tür meslekî kuruluşlarda belirli görevleri alabilmek için gereken niteliğe ilişkin bir hüküm getirmiştir. Bu, hükümlülüğün kanunî bir sonucudur.

İşlenen bir suçtan dolayı hüküm giymenin bazı hukukî ehliyetsizlikler meydana getirmesi genel ceza hukuku kurallarındandır.

Sosyal yaşama, kişiler arasında hak ve ödevlerden meydana gelmiş bir bağlılık doğurur. Bu hukukî münasebetlerde hükümlülerin başkalarına zarar vermeyecek bir duruma getirilmeleri gerektir. Bu sebeple hükümlülerin hukukî yeteneği, açık kanunî hükümlerle ve belirli hallerde sınırlanabilir.

Olayda da kanun koyucu, anılan bentte yazılı cezalarla hüküm giyen kişinin, hüküm kesinleştikten sonra Sendikalar Kanununa göre kurulan teşekküllerde belli görevleri olmasını kamu yasasına aykırı ve zararlı görmüştür.

Böyle bir kişi, sendikalara üye olabilir ve meslekî kuruluşların çıkarlarından yararlanabilirse de yukarıda belirtilen görevleri almak hakkını kaybeder.

Bu bakımlardan yapılan sınırlama ile hakkın özüne dokunulmuş olduğu kabul edilemez.

e) Dâva konusu bendin ikinci fıkrasına gelince; Bu fıkra hükmü, Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanununun 55. 56, 57, 58, 59, 60 ve 61. maddelerine göre hüküm giymiş olanların kanun hükümlerine göre haklarında uygulanacak diğer cezalar saklı kalmak kaydıyla, hükmün kesinleşmesinden başlayarak üç yıl süre ile Sendikalar Kanununa göre kurulan teşekküllerde belli görevleri alma hakkını geçici olarak yitireceklerini buyurucudur. Bu hükümde sözü edilen 55.

Esas No.:1963/336
Karar No.:1967/29

madde; Devlet, il özel idaresi ve belediye kararlarına etki ereği ile grev ve lokavt yapılması, 56. madde, grev ve lokavt yasaklarına uyulmaması, 57. madde, grev ve lokavtı geciktirme kararına uyulmaması, 58. madde verimi düşürmek için toplu hareket, 59. madde, grev oylamasında hile, tehdit ve cebir, 60. madde, grev veya lokavt halinde işyerinden ayrılmamak ve 61. madde, grev ve lokavtın kapsamına girmeyen işçilerin çalışmaması hallerine ilişkin cezaî düzenlemeleri ve yaptırımları kapsar.

Buradaki geçici hukukî yeteneksizlik de yukarıdaki (d) bendinde açıklandığı gibi hükümlülüğün bir sonucudur.

Bu yeteneksizlik, hükümlülerin belirtilen görevlerden geçici olarak yoksun bırakılmaları, ilgililerin, Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu hükümlerine daha uygun hareket etmelerini sağlama yönünden yararlı olacağı gibi, meslekî teşekküllerin ereklerine uygun çalışmalarının sağlanması bakımından da zorunludur.

Bu nedenlerle 12 sayılı bendin ikinci fıkrası da Anayasa'ya aykırı değildir.

f) Dâva konusu 31. maddenin 12 sayılı bendinin, özel hukuk tüzel kişileri arasında eşitliği bozucu bir yönü de yoktur.

Yukarıda açıklandığı gibi sendikaları ve sendika birliklerini, derneklerle her yönden bir tutma gerçeklere aykırıdır. Kararın IV bölümünün (a) bendinde de belirtildiği üzere meslekî teşekküllerle, dernekler aynı hukukî durumda değildirler. Eşitlik her yönü ile aynı hukukî durum içinde bulunanlar arasında söz konusu olabilir.

Şu da varki burada Anayasa'nın 12. maddesinde yazılı özelliklerin herhangi birine dayanılarak bir ayırım da yapılmış değildir.

g) 12 sayılı bendin son fıkrasına gelince; bu fıkra göre cezanın tecil edilmesi veya af ile düşmüş olması bu bent hükümlerinin uygulanmasına engel değildir:

1- Anayasamız tecilden olumlu, olumsuz söz etmemiştir. Tecil Ceza Hukuku konusudur. Kanun koyucu bunu kamu yararı gerektiğinde koyar.

Burada da Kanun koyucu, bentte yazılı dâva konusu suçlardan ötürü verilmiş olan cezanın infazının geriye bırakılmış olması halinde de bent hükümlerinin uygulanmasında kamu yararı görmüştür. Bunda Anayasa'ya aykırı bir yön yoktur.

2- Yine Anayasamız affin niteliğinden ve sonuçlarından söz etmemiş bunu kanuna bırakmıştır. Bundan ötürü Anayasa sınırları içinde çıkarılacak herhangi bir kanun, affin etkisini bir yana bırakabilir ve bu durum Anayasa'ya aykırı olmaz.

Bu nedenlerle Sendikalar Kanununun 31. maddesinin 12 sayılı bendindeki istem konusu hükümler, Anayasa'nın 10., 11., 12. ve 46. maddelerine aykırı değildir ve bu konuya ilişkin iptal isteminin reddi gerekir.

SONUÇ :

15.7.1963 günlü ve 274 sayılı Kanununun 1 ve 2. maddelerinin 1 sayılı bentleri hükümlerinin, Anayasa'ya aykırı olmadığına esasta oybirliği ile gerekçede ise üyelerden Fazlı Öztan, Delâlettin Kuralmen, Hakkı Ketenoğlu, Muhittin Taylan, Recai Seçkin, Halit ZARBUN ve Lûtfî Ömerbaş'ın karşı düşünceleriyle ve oyçokluğu ile;

Aynı Kanunun :

Esas No.:1963/336
Karar No.:1967/29

4. maddesinin 1 sayılı bendinin (b) fıkrasının Anayasa'ya aykırı olmadığına, Üyelerden Fazlı Öztan ve Muhittin Gürün'ün karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile;

8. maddesinin 1 ve 2 sayılı bentlerinde yer alan "Mahkemenin kararı kesindir" şeklindeki hükmün, Anayasa'ya aykırı olmadığına Üyelerden Recai Seçkin'in karşı oyu ile ve oyçokluğuyla;

10. maddesinin ikinci fıkrasının, kuruluşları birinci fıkrada belirtilen Anayasa ilkelerine aykırı olan veya bu ilkelere aykırı hareket eden Milletlerarası teşekküllere katılma kararlarının iptali konusunda Bakanlar Kuruluna yetki vermesinin, Anayasa ilkelerine aykırı davranışları önlemenin ve ortadan kaldırmanın Bakanlar Kurulunun başta gelen ödevlerinden bulunması yönünden de Anayasa'ya aykırı olmadığına oybirliğiyle;

14. maddesinin 1 sayılı bendinin (h) fıkrası ile 4 sayılı bendinde yer alan lokavta ilişkin hükümlerin Anayasa'ya aykırı olmadığına oybirliğiyle;

23. maddesinin 4 sayılı bendinde yer alan ve itirazın kesin olarak karara bağlanacağına ilişkin bulunan hükmün Anayasa'ya aykırı olmadığına oybirliğiyle;

27. maddesinin son fıkrasında yer alan ve mal ve gelir bildiriminin denetleme ve inceleme yetkisine sahip diğer makam ve mercilere tevdi olunacağına ilişkin bulunan hükmün, bu yetkinin, kanun veya tüzükte belirtilen makam ve mercilerce kullanılmasının zorunlu bulunması bakımından Anayasa'ya aykırı olmadığına oybirliğiyle;

29. maddesiyle 30. maddesinin 5 sayılı bendinin ve 31. maddesinin 8 sayılı bendi hükümleri ile 12 sayılı (ve alelittlak zimmet, ihtilas, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflâs) a ilişkin hükümleri dışında kalan ve dâvaya konu yapılan hükümlerinin Anayasa'ya aykırı olmadığına oybirliğiyle;

26-27 Eylül 1967 günlerinde yapılan toplantılarda karar verildi.

Başkan İbrahim Senil	Başkanvekili Lütfi Ömerbaş	Üye İhsan Keçecioglu	Üye Salim Başol
Üye Feyzullah Uslu	Üye A. Şeref Hocoğlu	Üye Fazlı Öztan	Üye Celâlettin Kuralmen
Üye Hakkı Ketenoglu	Üye Muhittin Taylan	Üye İhsan Ecemiş	Üye Recai seçkin

Üye
Ahmet Akar

Üye
Halit Zarbun

Üye
Muhittin Gürün

KARŞI OY YAZISI

A) I- Sendika üyeliğinden çıkartma yolundaki karara karşı sendika genel kuruluna yapılan itirazın reddi üzerine, çıkarılan üye veya bölge çalışma müdürlüğü tarafından iş mahkemesine yapılan itiraz sonunda iş mahkemesince verilecek kararın kesin olması 274 sayılı yasanın 8. maddesinin 1. ve 2. fıkralarında öngörülmüştür.

Bu kesinlik yönüne karşı davacının ileri sürdüğü istem, Anayasanın bütün kararların temyiz edilmesini öngörmediği gerekçesiyle ve kesinliğin kabulünde kamu yararı bulunduğu ilkesi benimsenerek reddolunmuştur.

II- 5521 sayılı ve 30.1.1950 günlü İş Mahkemeleri Yasasının 8. maddesi uyarınca iş mahkemelerinden verilen bütün kararlar, temyiz olunabilen kararlardandır. 1086 sayılı Hukuk Usulü Yasasının 5464 sayılı Yasa ile değişik 427. maddesi uyarınca ancak sulh hâkimlerinin değeri elli lirayı aşmayan alacak dâvalarına ilişkin kararları kesin olduğu için, bir üyenin herhangi bir dernekten çıkarılmasına ilişkin kararlara karşı ileri sürülen itiraz üzerine mahkemece verilen kararlara karşı temyiz yolu açıktır.

III- Bir sendikadan çıkarılmak, genellikle, sosyal nitelikçe bir dernekten çıkarılmaktan daha önemli sonuçlar doğurabilen bir olaydır; çünkü, sendika, kararın bir çok yerlerinde de haklı olarak belirtildiği gibi, Özel hukuk tüzel kişisi olmakla birlikte, devlet içinde ve iktisadî hayatta çok büyük etkisi olan ve bir bakıma, kamu hukuku kuruluşlarına yaklaşır bir varlık olması bakımından, bir kimsenin haksız yere bir derneğin üyeliğinden çıkarılmasının, o kimse için, sosyal önemi ile bir sendikanın üyeliğinden haksız yere çıkarılmasının sosyal önemi bir olamaz; başka deyimle, sendikadan çıkarılmak, dernekten çıkarılmaya göre, çok daha ağır, etkisi çok daha geniş olan bir durumdur. Bundan ötürü, tartışma konusu hüküm dernek üyeleri ile sendika üyeleri arasında hukukî güvenlik açısından eşitsizlik doğurmaktadır.

IV- Sözü edilen kararların kesin olmasını haklı göstermek üzere Kurulda ortaya atılmış gerekçeler dahi, yerinde ve bu eşitsizliğin haklı sayılmasını gerektirecek ağırlıkta değildirler. Bu gerekçeler ikidir:

a) Mahallî verilerin takdiri ile ilgili bir konuda yargıtay denetimine yer yoktur.

b) Yargıtay denetiminin önlenmesinden doğacak zarar, kötü bir üyenin sendikadan bir an önce uzaklaştırılmasıyla elde edilecek kazançtan az olacaktır.

Bu iddialar doğru değildir :

a) Dernekten üye çıkarılması işinde de, Yargıtay'ın inceleye geldiği binlerce yüz-binlerce işte de mahallî verilerin taktiri, söz konusudur; zira, Türk Yargıtay 1, bizde üst mahkemeler (İstinaf mahkemeleri) bulunmadığı için, dâvaları maddî olayın ve delillerin takdiri yönünden de incelemektedir. Demek oluyor ki yerel özelliklerin değerlendirilmesinin söz konusu olması, temyiz yolunun kapatılması için bir neden sayılamaz.

b) Sendikadan çıkartma kararına karşı genel kurula itiraz yetkisinin tanınmış bulunmasına ve genel kurulun hemen toplanıp bu itirazı görüşmesinin düşünülemediğine ve genel kurul kararına karşı iş mahkemesine itiraz için üç ay gibi uzun bir süre tanınmış olmasına göre işin çarçabuk sonuçlanması artık söz konusu değildir. Bundan başka genel kurul kararına karşı bölge çalışma müdürlüğüne bile itiraz hakkı tanınarak bu işte kamu yararının bulunduğu da belirtilmiştir. Bu durum karşısında yargıtay incelenmesi için geçecek bir kaç aylık sürenin kazanılmış olmasının büyük bir kazanç sayılmayacağı kendiliğinden ortaya çıkar; imdi zaman kazancına dayanan gerekçe dahi, eşitsizliği haklı gösteren bir gerekçe olamaz.

Sonuç: Bu nedenlerle İnceleme konusu 274 sayılı Yasanın 8. maddesinin 1. ve 2. fıkralarındaki hüküm, Anayasanın 12. maddesine aykırıdır ve metindeki (Kesin) sözlerinin iptaline karar verilmelidir.

B) 274 sayılı Yasanın 23. maddesinin 4. bendinin son fıkrasındaki kesinlik hükmü, bence de, Anayasa'ya aykırı değildir. Ancak buradaki aykırılık bulunmayış, benim yukarı bentte belirttiğim eşitlik ilkesine aykırılık durumunun burada gerçekleşmiş bulunmayışı nedenine ve böylece yasa koyucunun kamu yararı düşüncesiyle koymuş olduğu bir sınırlandırmanın söz konusu olmasına bağlıdır; gerçekten 274 sayılı Yasanın 23. maddesinin düzenlediği konu belli nitelikteki sendikalara üye olan işçilerin sendikalara vermeleri gerekli ödentileri (Aidatı) işverenin işçinin iş parasından keserek sendikaya ödemekle yükümlü olduğu ve iş verene ödentiler için başvuran işçi sendikasının belli nitelikte bir sendika olup olmadığı konusunda işverenle sendika arasında çıkacak uyuşmazlıkların Bölge Çalışma Müdürlüğüne karara bağlanacağı ve Bölge Çalışma Müdürlüğü kararlarına karşı sendikaya veya işverence ileri sürülerek itirazların o yer iş mahkemesince kesin olarak çözümleneceğidir. Herhangi bir derneğin üyesinden olan ödenti alacağı için üyenin işverenine başvurma hakkı tanınmış olmadığından buradaki duruma benzer bir durum dernekler hukukunda gerçekleşemez ve bundan ötürü, yasa önünde eşitlik ilkesinin dâva konusu bent ve fıkra bakımından uygulanma olanağı yoktur; sendika ile işveren arasında ödenti konusunda çıkmış uyuşmazlığın sürüncemede kalmadan kesin sonuca bağlanması hem sendika, hem işveren açısından yararlıdır ki bununda iş mahkemesi kararının kesin olmasını çok yerinde ve haklı gösteren bir kamu yararı sayılması doğrudur. Burada açıkladığım gerekçelerle çoğunluğun 274. sayılı Yasanın 23. maddesinin 4. bendinin son cümlesindeki (kesin olarak) hükmünün Anayasa'ya aykırı bulunmadığı görüşüne katılıyorum.

Üye

Recai Seçkin

MUHALEFET SERHİ

274 sayılı Sendikalar Kanununun 4. maddesinin 1 sayılı bendinin b fıkrası hükmü Anayasaya aykırıdır. Çünkü :

Söz konusu fıkra hükmü, kanunun 22. maddesinin 2. bendinde yazılı idare, teşekkül, müessese ve bankalarda çalışan müfettişlerin, kontrolörlerin, umum müdür yardımcılılarıyla bunlara eşit ve üst kademedeki görevlerde çalışanların, kanunun 2. ve 3. maddelerine göre işçi veya işveren sendikası kurmalarını veya kurulmuş olanlara girmelerini yasaklamaktadır. Burada sözü geçen İdare, teşekkül, müessese ve bankaları da kanunun 22. maddesinin 2. bendi, (Genel ve katma bütçeli

idarelerle mahallî idareler ve bunlara bağlı sabit ve döner sermayeli müesseseler, sermayesinin tamamı. Devlet tarafından verilmek suretiyle kurulan iktisadî teşekkül ve müesseselerle sermayelerinde Devletin iştiraki bulunan bankalar, kamu kurumu niteliğindeki meslekî teşekküller dahil olmak üzere öze! kanunlarla kurulan bankalar ve teşekküller, bu bentte zikredilen idare, teşekkül ve bankalar tarafından ödenmiş sermayesinin en az yarısına katılmak suretiyle kurulan teşekküllerle bunların aynı nispette katılması ile kurulan müesseseler,) olarak tanımlanmaktadır.

Yukarıda, sayılan idare ve teşekküllerden bir kısmı (Meselâ, genel ve katma bütçeli dairelerle bunlara bağlı müesseseler, kanunla kurulu meslekî teşekküller gibi) kamu kurumu veya o nitelikte ise de diğer bir kısmı (Mesela sermayelerinde Devletin iştiraki olan ve özel hukuk hükümlerine tabi bulunan müesseseler ve bankalar gibi) özel hukuk tüzel kişilerinden ibaret bulunmakta, bunlardan birinci gruba dahil olanlarda (Çalışanlar), "işçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlisi" sayılsalar bile, ikinci gruba dahil kuruluşlarda çalışanların bu nitelikte sayılmasına imkân bulunmamakta, aksine bunların 274 sayılı Kanunun kapsamına dahil işçiler olduğu pek açık bir şekilde görülmektedir. Bu duruma göre, 274 sayılı Kanunun A. maddenin 1. bendinin b fıkrasının, kamu hizmeti görevleriyle birlikte bu nitelikte olmayan diğer bir kısım, işçileri de, sendika kurmak veya sendikalara üye olmak ve dolayısıyla de toplu sözleşme ve grev haklarından yoksun bıraktığı ortaya çıkmaktadır.

Halbuki Anayasa'nın 46. maddesi:

(Çalışanlar ve işverenler, önceden izin almaksızın, sendikalar ve sendika birlikleri kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma hakkına sahiptirler.

İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki hakları kanunla düzenlenir.

Sendika ve sendika birliklerinin tüzükleri, yönetim ve İşleyişleri demokratik esaslara aykırı olamaz.) ilkesini koymuş ve 47. maddesi de işçilere "toplu sözleşme" ve "grev" haklarını temel hak olarak tanımış bulunmaktadır.

Görüldüğü gibi, 46. madde hükmü, çalışanlara, maddenin son fıkrası hükmüne riayet edilmek şartıyla, sendika kurma veya kurulmuşlara üye olma hakkını mutlak bir şekilde tanımış, hatta bu konuda bir düzenleme yapılması için yasa koyucuya, diğer bir çok hak ve hürriyetlere ilişkin olan maddelerde görülen biçimde, herhangi bir görev de vermemiştir.

Nitekim Anayasa Mahkemesinin yukarıki kararında, 274 sayılı Kanunun 1. ve 2. maddelerine ilişkin iddiaların incelenmesi sırasında, bu cihet böylece belirtilerek, esasen kanunun kapsamı dışında kalmış olan çalışanlar varsa bunların, Anayasadan doğan mutlak haklarını kullanmak suretiyle, bu kanun hükümleri dışında, sendika kurabilecekleri veya kurulmuşlarına üye olabilecekleri sonucuna varılmıştır ve bu sonuca varılırken kanunda bu hususu yasaklayıcı bir hüküm bulunmamasına da dayanılmıştır.

Anayasa'nın 46. maddesi hükmü, sadece maddenin birinci fıkrasında yer alan (Çalışanlar) deyiminin kapsamına girdikleri halde "işçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlisi" durumunda olanların, birinci fıkradaki haklarının, kanunla düzenleneceğine cevaz vermektedir. Bunların dışında kalan (Çalışanların) bu alandaki haklarının, maddenin son fıkrası hükümleri saklı kalmak şartıyla, sınırsız olduğu bu suretle bir kere daha belirlemektedir.

Halbuki söz konusu 4. maddenin 1. bendinin b fıkrasıyla, sendika kurmaktan veya kurulmuşlarına üye olmaktan yasaklanmış bulunanlar, yukarıda açıklandığı gibi, sadece "işçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlileri" olmayıp, kamu hizmeti görevlisi bulunmayan ve 274 sayılı Kanunun 2. maddesi kapsamına dahil İşçi niteliğinde olanlar da bu haklarından yoksun

Esas No.:1963/336
Karar No.:1967/29

bırakılmışlardır. Gerçekten kanunun 22. maddesinin metni yukarıda yazılı bulunan 2. bendinde, kamu kurumlarıyla kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları yanında, kamu tüzel kişisi olmayan ve tamamen bir özel hukuk tüzel kişisi olarak kurulan ve bu sıfatla faaliyet gösteren iktisadî müesseselerle, bankalar ve teşekküller de sayılmış bulunmakta ve bu surete söz konusu 4. maddenin 1. bendinin b fıkrasıyla, buralarda çalışan ve "kamu hizmeti görevlisi" niteliğinde bulunmayan (Müfettiş, kontrolör, umum müdür yardımcısı) ve buna eşit üst kademelerdeki (Meselâ müşavir, genel müdür ... vb. gibi) görevliler, 274 sayılı Kanunun 1. ve 2. maddeleri kapsamına girdikleri ve bu kanuna göre işçi sayıldıkları halde, kendileriyle aynı hukukî durumda olanlara bu kanunla tanınmış bulunan sendika kurma veya kurulmuşlarına üye olan hakkını kullanmaktan yasaklanmışlardır. Bu durumun Anayasa'nın 46. maddesinin ilk fıkrasındaki sendika kurma hakkını ve 12. maddesindeki "kanun önün eşitlik" ilkesini zedelediği açıktır.

Kararda bu durumda olanların, sonradan kabul edilen 9.6.1965 günlü ve 624 sayılı "Devlet Personeli Sendikaları Kanunu"nun 8. maddesi hükmü ile. bu kanuna göre sendika kurabileceklerinin veya bu sendikalara üye olabileceklerinin kabul edilmiş olduğuna işaretle bunların sendika kurma veya sendikaya üye olma haklarının kökünden kaldırılmadığı ve binnetice bu haklarının özünün zedelenmemiş olduğu öne sürülmektedir.

Halbuki yukarıda da açıklandığı üzere bunlar kamu görevlisi değildir. Bu sebeple bunların sendika kurma hakları, 46. maddenin son fıkrası saklı olmak şartıyla, sınırsızdır. Anayasa'nın 47. maddesine göre işçiler, toplu sözleşme ve grev hakkına sahiptirler. Söz konusu edilenler de 274 sayılı Kanunun 2. maddesi kapsamına dahil oldukları ve bu suretle işçi sayıldıkları için bunların da bu haklardan, kendileriyle eşit hukukî durumda olanlar gibi, faydalanmaları gerekir. Bunların "Devlet Personeli Sendikaları" Kanununa tabî tutulmalarıyla bu hakları kökünden ret edilmekte, yani sendika kurma hakları ile buna bağlı diğer Anayasa haklarının özel zedelenmektedir.

Kaldı ki bunların sözü geçen haklarında bu yolda sınırlama yapılması için Anayasa'nın 11. maddesinde öngörülen kamu yararı, gene! ahlâk, kamu düzeni, sosyal adalet ve millî güvenlik gibi sebeplerden hiç birisi de mevcut değildir. Sözü edilen 22. maddenin 2. bendinde yer alan ve özel hukuk tüzel kişisi durumunda olan bir banka veya sınaî veya ticarî işletmenin müfettiş, kontrolör, genel müdür yardımcısı, hatta genel müdürü ile bu yasaklama dışında kalan şube müdürü, muhasebeci kısım şefi, hatta alelûmum büro memurları arasında, iş hukuku bakımından fark yaratmak için yeter sebep mevcut değildir. Bunlardan bir kısmının, bazı hallerde (işveren vekili) durumunda olmaları, hiç değilse kendi kategorileri içinde, 274 sayılı Kanundan faydalanarak sendika kurmalarına veya kurulmuşlarına üye olmalarına ve bu suretle "toplu sözleşme" ve "grev" haklarını kullanmalarına engel olmayıp, aksine işverenin kendisine karşı Anayasa'nın 46. ve 47. maddelerinde yer alan haklarını kullanabilmeleri için buna zorunluk da vardır.

Bu sebeplerle 274 sayılı Kanun 4. maddesinin 1. bendinin, Anayasa'nın 12., 46. ve 47. maddelerinde yer alan İlkelere aykırı hüküm taşıyan b fıkrası hükmünün iptali gerekmediğinden kararın bu konuya ilişkin kısmına muhalifim.

Üye

Muhittin Gürün